

Sisekaitseakadeemia

Päästekolledž

Mati Kõiv

RK080

INIMESTE OHUTEADLIKKUS JA VALMISOLEK

KRIISIOLUKORDADEKS

(Lääne- ja Ida- Virumaa näitel)

Juhendaja:

Ants Tammepuu, MSc

Tallinn 2012

SISUKORD

ANNOTATSIOON	4
MÕISTETE JA LÜHENDITE LOETELU.....	5
SISSEJUHATUS	6
1. OHUTEADLIKKUS.....	8
1.1. Inimeste käitumine kriisiolukorras.....	8
1.2. Riskikommunikatsioon ning elanikkonna teadlikkuse tõstmine	12
1.3. Asutuste ja ametkondade kohustused elanikkonna ohuteadlikkuse tagamisel Eestis.....	15
2. OHUTEADLIKKUSE ALANE UURING.....	20
2.1. Uuringu meetoodika.....	20
2.2. Uuringu valim.....	20
2.3. Uuringutulemused.....	21
2.3.1. Valimi sotsiaal- demograafiline iseloomustus.....	21
2.3.2. Valimi poolt kodusele tuleohutusele antud hinnang.....	22
2.3.3. Ohutusalase info allikad.....	25
2.3.4. Inimeste ohutunnetus.....	29
2.3.5. Intervjuud.....	35
3. TULEMUSTE ANALÜÜS JA ETTEPANEKUD.....	36
3.1. Analüüs.....	36
3.2. Ettepanekud.....	37
KOKKUVÕTE.....	39
VÕÕRKEELNE KOKKUVÕTE.....	41
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU.....	43
JOONISTE LOETELU.....	46

LISAD

Lisa 1. ANKEETKÜSIMUSTIK.....	47
Lisa 2. ANKEETKÜSIMUSTIK EESTI JA VENE KEELES.....	52
Lisa 3. INTERVJUUD.....	58
Lisa 4. INTERVJUUD CD- L.....	60

ANNOTATSIOON

SISEKAITSEAKADEEMIA

Kolledž: Päästekolledž	Kuu ja aasta: Juuni 2012
Töö pealkiri: Inimeste ohuteadlikkus ja valmisolek kriisiolukordadeks.	
Töö võrkeelne pealkiri: People's threat awareness and preparedness for crisis situations.	
Töö autor:	Olen nõus oma lõputöö kättesaadavaks tegemisega elektroonilises keskkonnas.
Mati Kõiv	Allkiri:
<p>Käesolev lõputöö on kirjutatud eesti keeles ning võrkeelne kokkuvõte on koostatud inglise keeles. Töö maht on 60 lehekülge. Töö vormistamisel on tuginetud Sisekaitseakadeemia rektori 06.01.2012. aastal käskkirjaga nr. 6.1-5/1 kinnitatud üliõpilastööde koostamise ja vormistamise juhendile.</p> <p>Lõputöö koosneb sissejuhatausest, kolmest peatükist, millised kõik koosnevad omakorda alapeatükkidest, kokkuvõttest ja 4 lisast. Uurimistöö kolm peatüki on järgnevad: uurimistöö teoreetiline taust, mis käsitleb inimeste käitumist kriisiolukorras, kirjeldab riskikommunikatsiooni; empiiriline uurimus, milles autor tutvustab väljavalitud uurimismeetodeid ja kirjeldab valimit, esitleb uuringu tulemusi ning uurimustulemuste analüüs ja ettepanekud.</p> <p>Töö eesmärk on uurida elanikkonna valmisolekut kriisiolukorras. Samuti saada ülevaade omavalitsuste kriisikomisjonide valmisolekust elutähtsate teenuste osutamisel. Lõputöös kasutatavad uurimismeetodid olid kvantitatiivne meetod- ankeetküsimustik ja kvalitatiivne meetod- struktureeritud intervjuu.</p>	
Võtmesõnad: oht, kriis, stress	
Võrkeelsed võtmesõnad: danger, crisis, stress	
Säilitamise koht:	
Kaitsmisele lubatud	
Kolledži direktor:	Allkiri:
Vastab lõputöö nõuetele	
Juhendaja:	Allkiri:

MÕISTETE JA LÜHENDITE LOETELU

Oht- on olukord, kus ilmnenud asjaoludele antava objektiivse hinnangu põhjal võib pidada piisavalt tõenäoliseks, et lähitulevikus leiab aset päästesündmus. (Päästeseadus 05.05.2010)

Päästesündmus- on ootamatu olukord, mis vahetult ohustab füüsiliste või keemiliste protsesside kaudu inimese elu, tervist, vara või keskkonda tulekahju, loodusõnnetuse, plahvatuse, liiklusõnnetuse, keskkonna reostuse või muu sarnase olukorra korral. (Päästeseadus 05.05.2010)

Hädaolukord- on sündmus või sündmuste ahel, mis ohustab paljude inimeste elu või tervist või põhjustab suure varalise kahju või suure keskkonnakahju või tõsiseid ja ulatuslikke häireid elutähtsa teenuse toimepidevuses ning mille lahendamiseks on vajalik mitme asutuse või nende kaasatud isikute kiire kooskõlastatud tegevus. (Hädaolukorra seadus 15.06.2009)

Kriisireguleerimine- on meetmete süsteem, mis hõlmab hädaolukorra ennetamist, hädaolukorraks valmistumist, hädaolukorra lahendamist ning hädaolukorrast põhjustatud tagajärgede leevendamist. (Hädaolukorra seadus 15.06.2009)

Kriis- tuleb kreeka keelest, milles "kriis" tähendab algusest eemaldumist.

Stress (*stress*) – niisuguste sündmuste kogemine, mida tajutakse iseenda füüsilist või psüühilist heaolu kahjustavatena.

Traumaatiline stress (*traumatic stress*) – niisugune stress, mille tekitajaks on otsene või kaudne kokkupuutumine kriisiolukorraga.

KOV- Kohalik omavalitsus.

REACH- Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 1907/2006, mis käsitleb kemikaalide registreerimist, hindamist, autoriseerimist ja piiramist.

HOS- Hädaolukorra seadus 15.06.2009, jõustunud 24.07.2009- RT I 2009, 39, 262. Väljaandja: Riigikogu.

EMHI- Eesti Meteoroloogia ja Hüdroloogia Instituut.

TJA- Tehnilise Järelevalve Amet.

SISSEJUHATUS

Null- riski pole olemas. Tööstuse ja tehnika areng, mille eesmärgiks on elanikele hüvede pakkumine, toob kaasa ka varjupoole. Ükski tööstusega seotud tegevus pole sajaprotsendiliselt ohutu. Lisaks tööstusriskidele võib inimese kuritahtlik suhtumine ümbritsevasse täiesti ettenägematuid õnnetusi põhjustada. Tehnika arengu kõrval muutub ühiskond üha kaitsetumaks. Turvalisema tuleviku kujundamisel ei saa kasutada katse ja eksituse meetodeid. (Ohtude piirkondlik määramine ja hindamine ... 1993:13)

Inimeste ohutunnetus ja käitumine kriisiolukordades on ettearvamatu, seda reeglina info puudumise tõttu. Ohuteadlikkus ja turvalisus on aga üks Eesti sisejulgeoleku strateegilistest eesmärkidest.

Meedias kajastatakse tihti uudiseid õnnetusjuhtumitest. Inimesi hukkub nii põlengutes, liiklusõnnetustes, ehitustöödel kui suvitushooajal veekogude ääres puhates. Elanikkonnale ennetustöö tegemine selles valdkonnas pole kunagi lihtne ega kerge olnud, sest iga ajajärk toob kaasa omad väljakutsed, millele vastamiseks otsitakse tulemusi toovaid lahendusi.

Suurimaks riskiks peetakse tulekahju võimalust. Ohtusid, mis on aga seotud transpordi, tööstuse, keskkonna tajutakse väga vähe. (Faktum & Ariko 2008:4)

Käesoleva diplomitöö põhieesmärgiks on uurida inimeste (Lääne- ja Ida- Virumaa näitel) teadlikust oma kogukonnas valitsevatele riskidele, hinnata nende valmisolekut ohuolukorras adekvaatselt reageerida ning tuvastada, milliseid abinõusid kasutatakse õnnetuste vältimiseks. Autor püstitab järgmised küsimused:

- Inimeste hinnang kodusele tuleohutusele?
- Ohutusalase info allikad?
- Inimeste ohutunnetus?
- Kohaliku omavalitsuse valmisolek õigusaktidega määratud ülesannete täitmiseks?

Samuti soovib autor ankeetküsimustikuga tõsta seda täitnud inimeste teadmisi neile vajaliku info hankimiseks.

Eelnevate eesmärkide saavutamiseks peab autor vajalikuks läbi viia uurimustöö. Uurimismeetoditena kasutab autor kvantitatiivset ja kvalitatiivset uurimismeetodit. Kvantitatiivne uurimismeetod koosneb ankeetküsimustikust, mida kasutatakse Lääne- ja Ida- Virumaa keskharidust andvates koolides. Kvalitatiivne uurimismeetod koosneb struktureeritud intervjuudest,

mis viiakse läbi omavalitsuste ametnikega, kelle ülesandeks on kriisikommunikatsioon.

Töö esimeses osas käsitleb autor valitud teema teoreetilist poolt. Annab ülevaate inimeste käitumisest ekstreemolukorras, kasutades selleks erinevate autorite ja organisatsioonide poolt läbi viiduid uuringuid. Autor tutvustab Eesti ametiasutuste kohustusi ohuteadlikuse tõstmisel.

Töö teises, empiirilises osas kirjeldab autor uurimistöö metoodikat. Diplomitöö koostamisel kasutatakse kvantitatiivset ja kvalitatiivset uurimistöö metoodikat. Samuti tutvustab autor uuringu valimit. Täpsemalt tutvustatakse andmekogumise meetodeid ja uuringu läbiviimise ajastust.

Töö kolmandas osas analüüsib autor uurimistöö käigus saadud tulemusi, teeb järeldusi ja ettepanekuid.

Töös on tuginetud Robert L.Heath, H.Dan O`Hair riskikommunikatsiooni käsiraamatule "Handbook of Risk and Crisis Communication" ja erinevate rahvusvaheliste organisatsioonide poolt koostatud teaduslikele artiklitele. Samuti kasutas autor uuringufirma „ Faktum ja Ariko“ poolt teostatud uuringute tulemusi, Rootsi Päästeameti ja Eesti Päästeameti poolt koostatud käsiraamatut „Ohtude piirkondlik määramine ja hindamine“, „Hädaolukorra seadust“.

Autor soovib tänada oma juhendajat, ankeetküsitlustele vastanuid ja intervjuudes osalenud omavalitsuste juhte. Samuti tänab autor Päästeameti Ida- päästkeskuse töötajaid, kes aitasid lõputöö tegemisel.

1. OHUTEADLIKKUS

1.1. Inimeste käitumine kriisiolukorras

Kriisi võib tekitada loodusnähtus (näiteks torm, üleujutus, epideemia, põud) või inimtegevus (näiteks keskkonnareostus, korratused, laialdased infrastruktuuri häired, sõda. (Valitsus.ee 11.01.2012)

Kriis tähendab muutumist ja liikumist. See sisaldab ka ajalisi piire - kriisil on oma kindel algus ja lõpp. Sõna "kriis" kasutatakse laialdaselt, kirjeldamaks väga erinevaid olukordi: ökoloogiline kriis; riikide ja rahvuste vaheline kriis; majanduskriis; töökriis; perekriis. (Orav 11.01.2012)

Kriisid on lahutamatu osa inimesel. Tervet elu võib vaadeldagi psüühiliste kriiside jadana. Samas ei soovi keegi meist kriisi sattuda, kuna see toob kaasa kannatusi ja muret. Mõnikord võivad need kannatused olla niivõrd rasked, et ainsaks lahenduseks võib tunduda olevat suitsiid või põgenemine haigusesse. Inimene tegelikult ei soovi muutuda, püüdes viimse võimaluseni säilitada oma status quo'd, hoida kinni vanust, harjumuspärasist uskumusist ja kombeist – kuna need loovad turvalisuse ja järjepidevuse tunde. (Orav 11.01.2012)

Kriisipsühholoogias on samuti mitmeid teooriaid, nt: Rootsi psühhiaater **Johan Cullberg** (ref Orav 11.01.2012) on määratlenud psüühilist kriisi järgmiselt: Inimene on jõudnud olukorda (või elujärku), kus varasemad kogemused, toimetulekviisid ja õpitud reaktsioonid ei aita mõista akuutset olukorda ja seda psüühiliselt valitseda. Rootsi sotsiaaltöötajad **Lis Hillgaard**, **Lis Keiser** ja **Lise Ravn** (ref Orav 11.01.2012) on määratlenud kriisi eeldusi järgnevalt: väline sündmus, mis on seotud otsese kaotusega või ähvardusega millegi olulise ja inimese jaoks väärtusliku kaotusele vastuolulised tunded põhjustavad "tunnete möllu", mida ei suudeta valitseda tavalised probleemidega toimetuleku viisid ei tööta, mis tekitab segadust.

Eristatakse **arengu-** ja **situatsiooni** (traumaatilisi) **kriise**. (Orav 11.01.2012)

Trauma on igasugune kogemus, mis kujutab ohtu inimese tervisele ja heaolule. Trauma viitab inimese ellujäämise põhireeglite rikkumisele: neid reegleid rikuvad sageli mitmed sündmused, mis viitavad sellele, et maailm on kontrollitamatu ja ennustamatu (nt. raske haigus, puue, füüsiline või seksuaalne vägivald, sotsiaalne alandamine, töö/teenistuse kaotus, lahutus ja lahusolek, raske kaotus, tegelik või võimalik õnnetusjuhtum jt.). (Brewin, Dalgleish, & Joseph, 1996 ref Orav 11.01.2012)

Traumaatilist kriisi põhjustab katastroofides (v õnnetustes) osalemine ohvri, süüdlase, päästja või pealtnägijana.

Katastroofid (Ugur 1999:3):

- loodusõnnetused
- tööstusõnnetused
- liiklusõnnetused
- tulekahjud

Hädaolukorra seaduse § 13-st tulenevalt mõistetakse katastroofina suuremõõtmelist õnnetust, ka loodusõnnetust, mis põhjustab elutähtsa teenuse toimepidevuse raskete tagajärgedega ja pikaajalist katkemist.

Käitumine kriisi tekitavas olukorras

On teada, et iga hädaolukorras olev isik tunneb mingisugust kriisi sõltumata vanusest, soost, kogemusest, koolitusest või kultuurilisest taustast. Kogetav stress ei ole ebatavaline vastumõju, vastupidi, stressi peetakse vajalikuks osaks reaktsiooni ja tegevuskava motiveerimisel. (Seyle, 1979 ref Proulx 1993:2-3) Isikute tulemuslikkus, kes tegelevad stressirohkes olukorras, sõltub ülesande nõuetest, keskkonnatingimustest ja temast endast. (Wesnes & Warburton, 1983 ref Proulx 1993:2-3) Otsuse tegemiseks töötleb inimene informatsiooni, mis tuleneb keskkonnast või saadud kogemustest. (Janis & Mann, 1977 ref Proulx 1993:2-3) Otsustamine kriisiolukorras erineb igapäevaste otsuste tegemisest kolmel peamisel põhjusel: esiteks on vaja teha erakorralisi otsuseid - sageli isiku või/ ja inimeste ellujäämine sõltub väärtushinnangutest. Teiseks, ajalimiit oluliste otsuste tegemiseks on piiratud. Kolmandaks, teave, millest lähtuda otsuse tegemisel, on mitmetähenduslik, puudulik ja ebatavaline, veelgi enam- puudub aeg ja võimalused, et saada asjakohast informatsiooni. (Proulx 1993:2-3)

Kui varem omandatud välise või meeletegevusega seonduvate lahendusviisidega ei õnnestu tasakaalu kiiresti taastada, kujuneb välja psühholoogiline kriis. Kriisiolukorrale on iseloomulik ebakindlus tuleviku suhtes. Turvatunde seisukohalt tähtis tuleviku ennustavatus kaob. (Hendriksson, Lönnqvist 1999:218)

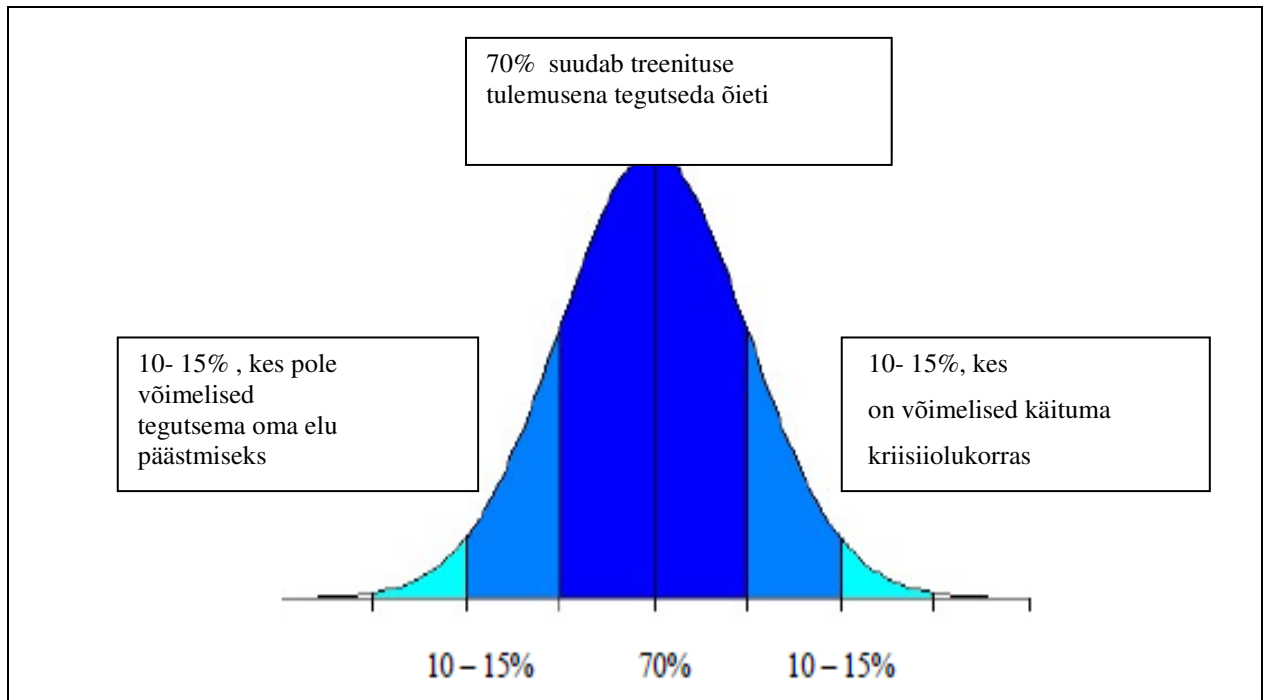
Inimeste reageerimine kriisiolukorras on erinev. (vt joonis 1) Järgnevalt esitab autor mõned näited hättasattunute tegutsemisest:

Kriisi esimestel hetkedel võetakse vastu palju informatsiooni ja mõeldakse väga kiiresti. Paljud inimesed on öelnud, et nad justkui ei tunnegi midagi. See kaitseb masendusse langemise eest seni, kuni ollakse jõudnud tagasi turvalisse keskkonda. (Ugur 1999:5)

Šokiseisundis aju on aktiivselt töös: otsitakse mälust toimimisjuhiseid ja samal ajal võetakse vastu informatsiooni sündmuse kohta. Ajakäsitus ei vasta tavalisele „sündmused tormavad mööda, ei jõua reageerida, aeg venib, olukord muutub järjest hullemaks. (Ugur 1999:5)

Enamik parvlaeva „Estonia“ ohvreid ilmutas oma käitumisega erinevaid variante nõutusest ja segadusest. Samas näitasid mõned inimesed kriisiolukorras rahulikkust, ratsionaalsust ja spontaanset eestvedamist. Üks tunnistaja rääkis mehest, kes seisis rahuliku ja enesekindlana, püüdes rahustada neid, kes olid hirmunud. Mees korraldas inimketi, et jagada päästeveste avatud konteinerist. Tunnistaja nägi, et igaüks, kes sai päästevesti, sai ka juhendatud, samuti aitas mees reisijail neid selga panna. Teisalt täheldati jälle kriisiolukorras inimesi, kes karjusid ja näitasid märke paanikast, mõned reisijad võitlesid päästevestide pärast, "mõned üritasid pisaratega saada päästeveste teistelt, kuigi tekil oli piisavalt palju päästeveste " ja mõned isegi valmistusid surmaks: "Üks noor poiss, umbes 22, valmistus surema- arvasin, et see on naeruväärne, kuna me oleme nii lähedal ellujäämisele, näeme juba helikoptereid". (Leach 2004:540)

Katastroofi arengu ajal, millal sündmused liiguvad kiiresti, on edukad need, kes suudavad kiiresti ja teadlikult reageerida. Üks „Estonia“ reisija, keda intervjueriti, rääkis: "Õnnetuse ajal ma ei mõelnud. Šokk tekitas orientatsioonihäired, mis ei võimaldanud meil mõelda selgelt. Inimesed lihtsalt istusid täielikus šokis ja ma ei mõistnud, miks nad ei tee midagi iseenda aitamiseks. Nad lihtsalt istusid üleujutatuna veest, mis voolas laeva." Tõepoolest, erakorraline evakueerimine ei seisne ainult kiiruses. Kui ohvrid ei reageeri, siis evakuaatsioonisüsteem, mis nõuab tegutsemist, ei suuda päästa neid. Üks katastroofi tunnistaja nägi umbes 10 inimest, kes asusid laevatekil vaheseina lähedal. Nad tundusid olevat apaatsed ning ta viskas neile päästevestid. Ta ei näinud neid sellele reageerimas ega päästeveste selga panemas. (Leach 2004:541)

Joonis 1. Käitumine kriisiolukorras. (Brooks 2008: 12)

10 - 15% inimestest väljendab äärmuslikus kriisiolukorras erinevaid psüühilisi häired nagu näiteks: halvav ärevus, segadus ja karjumine, mis kahjustavad nende võimet edukalt põgeneda heaolu ähvardavast situatsioonist. Teised 10 - 15% on võimelised olukorda hindama ja koguma oma mõtteid kiiresti. Neil õnnestub teha häid otsuseid ja teostada samuti oma tegevuskava. Ülejäänud 70% inimestest on segaduses ja teovõimetu, kuid hea koolitusega oleksid nad võimelised tegutseda õieti, et vältida ohtu, ükskõik, kus see tabab neid. Nende tegevus on enamasti automaatne ning nad töötavad šoki ja hämmastuse tõttu aeglasemalt kui muidu. (Brooks 2008: 12)

Kriisiga toimetulek

Kuigi mõned inimesed näitavad loomulikku vastupanuvõimet, saab käitumist kriisiolukorras ka õppida. Seepärast on vajalik õppida pidevalt märkama võimalike ohte enda ümber ning vastavalt vajadusele valida edasine käitumine. (Ugur 1999:5)

Kriisiga toimetulekut mõjutavad (Baltin 26.03.2012):

- ettevalmistatus, treenitus
- elukogemus (kasuks tuleb enese jaoks positiivselt lahendatud ekstreemolukorra varasem kogemine)
- hetke psühhosotsiaalne pinge (väsimus)

- hingelised ja kehalised ressursid

Tuletõrje- ja päästetöötajate ning tervishoiuala hea kutseoskus ning tööüksuste vastav koolitus, treening ja muu valmisolek eriolukordadeks on vajalikud, et takistada tööst tingitud traumajärgseid stressihäireid. (Hendriksson, Lönnqvist 1999:242)

Ettevalmistatust iseloomustab ka Eestis uuringufirma „Faktum & Ariko“ poolt läbiviidud kriisikommunikatsiooni uuring, millest tulenevalt 112-le helistamine on esimene loogiline samm ja selle teadmises probleeme pole. Esimese hooga põgenemine on rohkem emotsionaalne reaktsioon. Uuring toob välja siiski erinevused vastajarühmade vahel: venelased (linnas) toovad esimeste sammude seas, lisaks päästeametile helistamise, välja ka pereliikmete ja sugulaste kiire informeerimise. Eestlased seda ei rõhuta. Maapiirkondade elanike (Raplamaa) esmareaktsioon sisaldab võrreldes linlastega märksa enam püüdu õnnetusega ise või koos naabritega hakkama saada.

Riskihaldamise ja- hindamise ajalugu ulatub kaugemale kui Kreeka ja Rooma aeg. (Covello& Mumpower, 1985 ref Palenchar, 2009:32) Riskianalüüsi algeid on märgatud juba aastal 3200 eKr babüloomlaste juures, kus kasutati müüte, metafoore ja rituaale, et hinnata riske ja anda edasi teadmisi ohtude vältimisest; riskikommunikatsioon oli põimitud rahvajuttudesse. (Krimsky & Plough, 1988 ref Palenchar 2009:32)

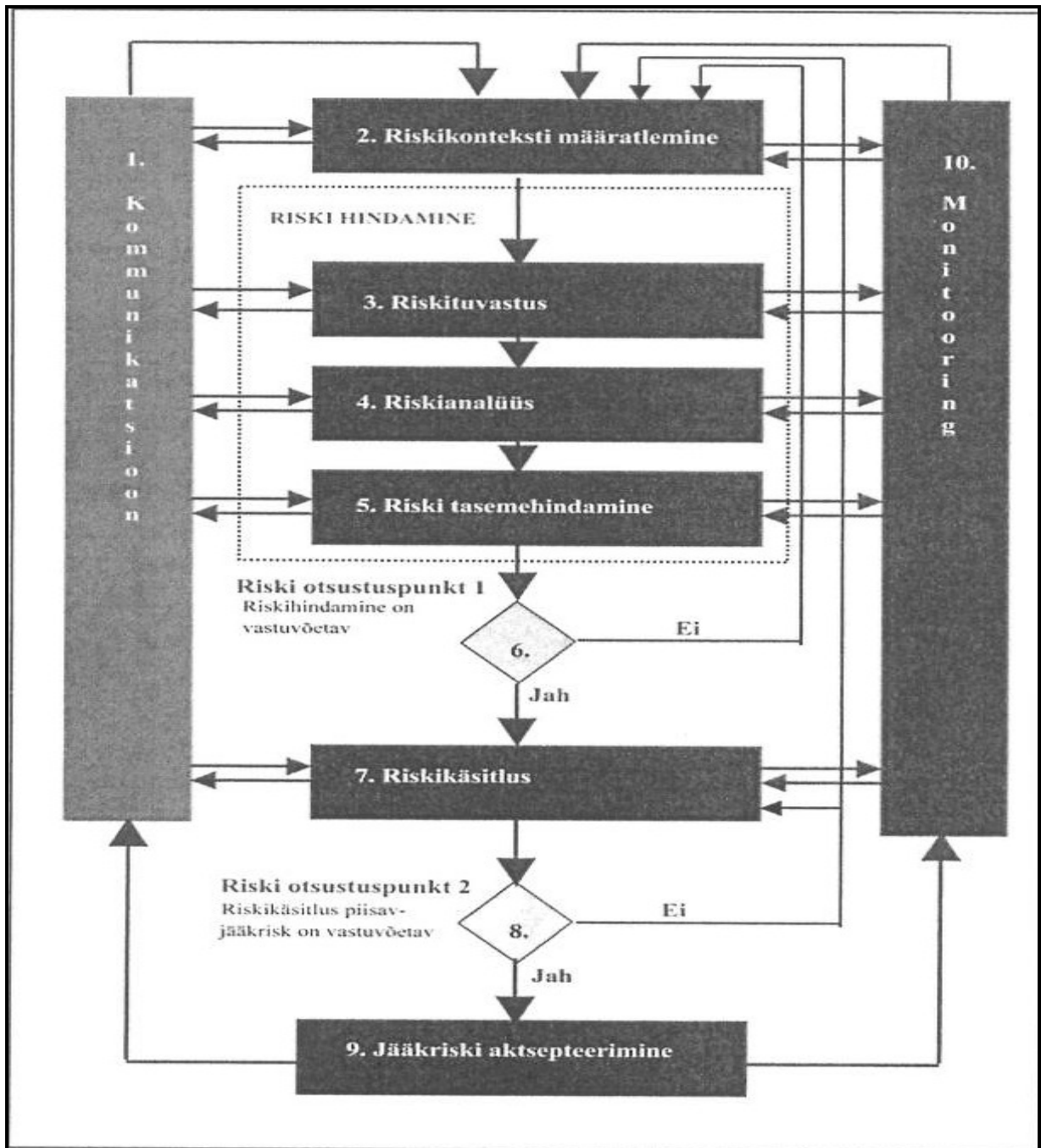
1.2.Riskikommunikatsioon ning elanikkonna teadlikkuse tõstmine

Kriisikommunikatsioon hõlmab nii riski- ja sisekommunikatsiooni kui ka infovahetust olukorrale reageerivate ametkondade vahel. Samuti mitte-ajakriitiliste riskisõnumite edastamist. (Valitsus.ee 25.03.2012)

Riskikommunikatsioon on elanikkonna teavitamine riiki ja ühiskonda ähvardavatest ohtudest ning meetmetest, mida riik ja selle elanikud saavad ette võtta nende ohtude maandamiseks või kahjuliku mõju vähendamiseks. (vt joonis 2)(Valitsus.ee 25.03.2012)

Tänapäeva huvi riskikommunikatsiooni vastu sai alguse aastast 1950, millal toimus "Atoms for Peace" kampaania. Hilisem tuumatööstuse vastane liikumine 1970- ndatel

on aidanud riskikommunikatsiooni „rambivalgusesse“ (R. Kasperson & Stallen, 1991 ref Palenchar 2009:32). Huvi riskikommunikatsiooni vastu muutus arvestatavaks "üsna hiljuti", 1980-ndate lõpus. (Krimsky & Plough, 1988 ref Palenchar 2009:32)

Joonis 2. Riskihalduse skeem. (Tosso. H, Merisalu.E 2012:60)

“Riskianalüüs seisneb kolmest omavahel seotud komponendist: riski hindamine, riski juhtimine ja riski kommunikatsiooni. (Viltrop 2009:120)

Kaasaegse riskianalüüsi arendasid välja 20-nda sajandi alguses insenerid, epidemioloogid, aktuaarid

ning tööstuste töötervishoiuametnikud, kes nägid ohtude seotust tööstusrevolutsiooni ajal kiirelt areneva tehnoloogiaga (Kates & J. Kasperson, 1983 ref Palenchar 2009:32). Tõenäosusteooria areng 17. sajandil Euroopas tõi selged sõnastused riski mõistetele. USA föderaalne õigusakt aastast 1970, mille põhjal moodustati Environmental Protection Agency (EPA), tähtsustas formaalse riskianalüüsi rolli. (Palenchar 2009:32)

Riskianalüüs on protsess, mis hõlmab piirväärtuste ja piinormide määramist, ohtude väljaselgitamist ja riski suuruse hindamist. Riski suurust hinnatakse tagajärje raskuse ja kahju tekkimise tõenäosuse suhtes. Riskianalüüsil tuleb hinnata nii iga üksiku riski suurust kui ka summaarse riski (erinevate riskide) suurust. (Tööinspeksioon ... 27.02.2012)

Riskide hindamise meetodid

Kõige efektiivsem viis vältida ohu tekkimist, on ennetada seda. Olaniran ja Williams (2001 ref Coombs 2009:100) on ühed riskiennetusega tegelevatest teadlastest. Nende riskikommunikatsiooni ennetusmudel keskendub ohtude leidmisele ja vähendamisele. Head kriisijuhid otsivad aktiivselt märke sellest ja tegutsevad enne selle vallandumist. Kuid ennetamisest on lihtsam rääkida kui seda teha. Riske on raske tuvastada, eriti kui inimesed ja ettevõtted ei taha, et neid leitaks. Näiteks püüavad nad varjata teavet, mis annab neile halva kuulsuse või on ebaseaduslik. (Coombs 2009:100)

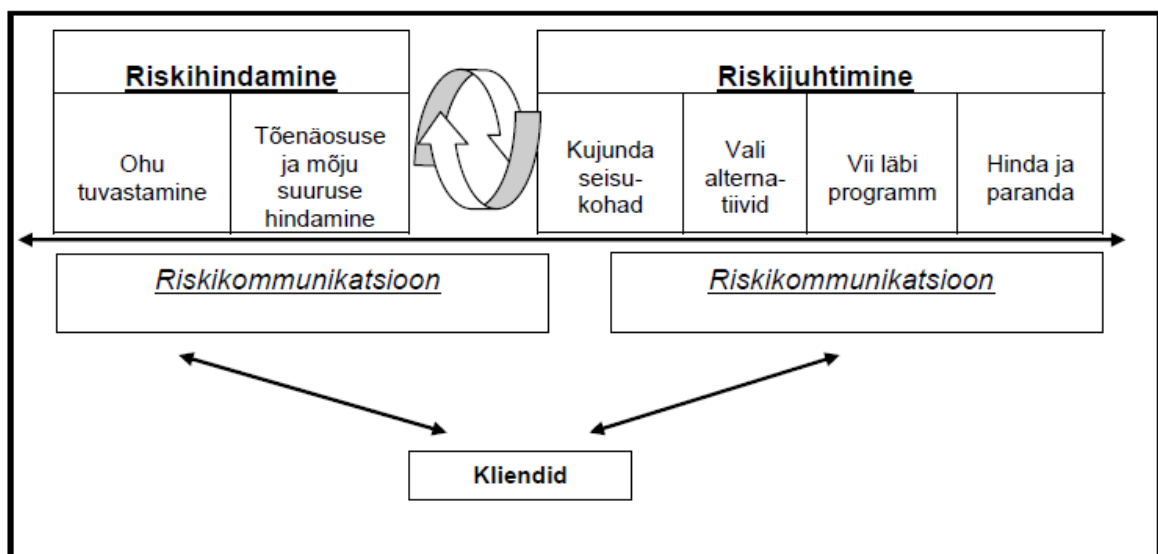
Riske on väga raske ennetada. Riskiennetust võib teha kolmel erineval viisil: elimineerides ohu, vähendades võimalust, et oht tekib, ja vähendades õnnetusest tulenevaid kahjusid. Riski elimineerimine tähendab, et oht on täielikult kõrvaldatud. Kuid paljud ohud, mis on seotud inimestega või geograafilise asukohaga, tekivad inimtegevusest sõltumatult ja neid ei ole võimalik kõrvaldada. Keegi ei suuda ennetada orkaane. Samas võib ettevõtte, asendades ohtlikud kemikaalid vähem ohtlikega, vähendada riski. On võimalik võtta kasutusele meetmeid, vähendamaks ohu teket. Suurem rõhuasetus ohutuskoolitustele vähendab õnnetuse tõenäosust. Ja lõpuks on võimalik vähendada õnnetuse tagajärgede suurust. Näiteks ladustades väiksemaid koguseid ohtlike kemikaale või kasutada kemikaalide ladustamiseks väiksemaid, eraldatud mahuteid, et vähendada kahju, mis tekiks kemikaali valla pääsemisel. (Coombs 2009:100)

Oma olemuselt jagunevad riskihindamise meetodid kvalitatiivseks ja kvantitatiivseks. Kvalitatiivne meetod koosneb (vt joonis 3):

- informatsiooni kogumisest
- selle informatsiooni asetamisest loogilisse järjekorda
- antud informatsiooni põhjal tuletuste tegemisest iga vaadeldava sündmuse esinemise tõenäosuse kohta
- selle sündmusega kaasnevatest soovimatutest tagajärgedest

Kui kõige suurema võimaliku mõju suurus ja/või kõige tõsisemate võimalike tagajärgedega sündmused on kvalitatiivse analüüsi käigus kindlaks tehtud, võib alustada riski kvantitatiivse hindamisega.

Kvantitatiivne meetod hõlmab nii soovimatu tagajärje esinemise tõenäosuse kui ka selle esinemise mõju suuruse hindamise. Hindamisprotsessiga kaasneb modelleerimine ja seepärast kasutatakse sageli terminit modelleerimine. (Viltrop 2009:123)

Joonis 3. Riskianalüüsi komponendid. (Viltrop 2009: 123)

1.3. Asutuste ja ametkondade kohustused elanikkonna ohuteadlikkuse tagamisel Eestis

Ohuteadlikkus elanikkonnal ei teki isenesest. Samas õnnetus võib tabada inimest kõikjal. Et inimesed ei peaks katse-eksituse meetodil omandama vajalikke teadmisi, on õigusaktidega reguleeritud riigi täidesaatva võimu kohustused ohuteadlikkuse tagamisel. Järgnevalt toobki autor

välja erinevate Eesti ministeeriumite ja nende valitsemisalas olevate asutuste ülesanded ohu ennetamiseks.

Siseministeeriumi valitsemisala asutuste kohustused ohuteadlikkuse tõstmisel

Päästeseaduse § 5-st tulenevalt on päästeasutus kohustatud: teostama järelevalvet tuleohutuse seaduses ja selle alusel kehtestatud õigusaktides sätestatud nõuete täitmise üle ning teistes seadustes tuleohutuse tagamiseks ettenähtud nõuete täitmise üle, ennetama päästesündmuseid, valmistuma hädaolukorraks ja selle lahendamise tagamiseks hädaolukorra seaduse alusel.

Tulenevalt Politsei- ja Piirivalveameti põhimäärusest on ameti ja struktuurüksuste ülesanneteks:

- avalikku korda ähvardava ohu ennetamine, väljaselgitamine, tõrjumine ja avaliku korra rikkumise kõrvaldamine, kui see ülesanne ei ole muu seadusega antud muu haldusorgani pädevusse või kui pädev haldusorgan ei saa õigeaegselt seda ülesannet täita
- liiklusturvalisuse ja liiklusjärelevalve tegevuse korraldamine ja koordineerimine
- kriisireguleerimisalase tegevuse korraldamine ja koordineerimine

Kohaliku omavalitsuse korraldada on: liiklusohutusosalase selgitus- ja kasvatustöö läbiviimist elanikkonna seas, koolides ja lasteasutustes oma haldusterritooriumil. Planeeringute koostamisel ja kehtestamisel peab kohalik omavalitsus tagama liiklusohutusnõuete järgimise. (Liiklusseadus 01.07.2011)

Majandus ja -kommunikatsiooniministeeriumi valitsemisala asutuste kohustused

Maanteeameti põhimäärusest tulenevalt on Maanteeameti Liiklusohutuse osakonna põhiülesanneteks :

- liikluskasvatuse alaste teavituskampaaniate ja -projektide läbiviimine, liikluskasvatuse alaste õppe- ja teabematerjalide tellimine ja väljaandmine
- liiklusõpetuse alase töö koordineerimine ja projektide läbiviimine laste ohutuks liiklemiseks ettevalmistamise osas, koostöö lasteaedade ja koolidega
- liiklejate hoiakute ja käitumise ning liiklusõpetuse läbiviimise valdkonnas uuringute tellimine

- liiklejate hoiakute kujundamiseks ning käitumise mõjutamiseks õigusaktide muudatuste ettepanekute tegemine õigusaktide eelnõudesse, soovitude ja nõuete esitamine liiklusohutuse tegevuskavadesse ja programmidesse
- liiklusohutusprogrammi ja selle rakenduskava väljatöötamise korraldamine ja koordineerimine ettepanekute ja soovitude tegemine liiklusohutuse parandamiseks nii Vabariigi Valitsuse liikluskomisjonile kui ka teistele asjaomastele asutustele
- Vabariigi Valitsuse liikluskomisjoni teavitamine liiklusohutusalasest olukorrast, vastavate programmide ja rakendusplaanide ning koostööprojektide täitmise käigus liiklusohutuslaste arendus- ja uurimistöde koordineerimine ning tellimine, liiklus- ja liiklusohutuslaste teabe kogumine, töötlemine, analüüsimine, säilitamine ja levitamine.

Vajadusel ja võimalusel osalevad Maanteeamet ning Politsei- ja Piirivalveamet liikluskasvatustlikes teavituskampaaniates ja muudel üritustel, sealhulgas lasteasutustes ja koolides. (Laste liikluskasvatuse kord 20.10.2011)

Sotsiaalministeeriumi hallatavate riigiasutuste kohustused ohuteadlikkuse tõstmisel

Terviseameti kemikaaliohutuse osakond, tuleneval REACH-määruse artiklist 123 teavitab avalikkust seire ja/või järelevalve käigus avastatud võimalikest terviseriskidest ning nende vältimise võimalustest ja samuti teavitab üldsust ainetega kaasnevatest riskidest, kui see on inimeste tervise ja keskkonna kaitsmise seisukohast vajalik.

Keskkonnatervise osakonna riskihindamise büroo analüüsib teavet elukeskkonna terviseohtude ja -riskide kohta; valmistab ette teabe terviseriskidest ja nende vältimise viisidest osakonna pädevusse kuuluvates küsimustes ning teavitab avalikkust terviseriskidest ja nende vältimise võimalustest. Ka teeb büroo ettepanekuid ja avaldab arvamusi keskkonnamõju strateegiliste hindamise üleriigilise tähtsusega programmide ja aruannete kohta. Ja ühtlasi nõustab talituste töötajaid keskkonnamõju strateegiliste hindamiste programmide ja aruannete hindamisel, sh keskkonnamõju hindamisel tervise aspektist lähtuvalt.

Nakkushaiguste leviku korral teavitab avalikkust Nakkushaiguste seire ja epideemiatõrje osakonna büroo sellega seonduvatest ohtudest ja nende ennetamisest.

Terviseameti põhimäärusest johtuvalt on Tervishoiuosakonna ülesanneteks infoliini 16662 kaudu

mürgistuslase teabe edastamise ja kättesaadavuse elanikkonnale ja tervishoiuteenuse osutajatele; tervishoiualaseks hädaolukorraks valmisoleku korraldamine. (Terviseameti põhimäärus 06.11.2009)

Keskkonnaministeeriumi valitsusala kohustused ohuteadlikkuse tõstmisel

Eesti Meteoroloogia ja Hüdroloogia Instituudi (EMHI) eesmärgiks on koostada ja edastada tormi- ja ohtlike ilmastikunähtuste hoiatusi riigiasutustele, lennundus- ja laevandusettevõtjatele ning rahvusvahelistele organisatsioonidele vastavalt koostöölepetele ja kehtivatele õigusaktidele. Ka edastab EMHI üldkasutatavasse infovõrku meteoroloogilistel ja hüdrooloogilistel vaatlustel põhinevat teavet keskkonnaseisundi kohta, tagamaks Eesti elanikkonna turvalisust ja tervise kaitset. (Eesti Meteoroloogia ... 09.02.2002)

Omaniku ja asutuse ülesanded

Tuleohutuseadusest tulenevalt on isik kohustatud teavitama isikute elu ja tervist ähvardavast ohust ettevõtte või asutuse juhti ning Päästeametit.

Tuleohutuse seaduse § 3 kohaselt on ettevõtte või asutuse juht on kohustatud korraldama töötajale või teenistujale) enne tööle asumist või töö vahetamist töökohale ja ametile vastava tuleohutuse koolituse ning vähemalt üks kord aastas töötajatele õppuse evakuatsiooni ja tulekahju korral tegutsemise kohta, tutvustama töötajale tuleohutusnõudeid lähtuvalt tema töö iseloomust ja -kohast ning kontrollima nende täitmist. Ka on ta kohustatud tagama töötajatele tuleohutuspaigaldiste ja päästevahendite kättesaadavuse ja kasutamisoskuse. Tulenevalt tuleohutuse seadusest peab ettevõtte juht teavitama töötajaid võimalikust tuleohust ning tulekahju vältimise meetmetest.

Kemikaaliseaduse § 13² järgselt on suurõnnetuse ohuga ettevõtte, ohtliku kemikaali käitlev isik kohustatud teavitama avalikkust ja ettevõttest lähtuva õnnetuse mõju piirkonda jääda võivaid isikuid ennetavalt ettevõttest lähtuvast ohust, ohutusabinõudest ja õnnetuse korral soovitatavatest käitumisjuhistest.

Õnnetuse korral ohtlikus või suurõnnetuse ohuga ettevõttes teavitab ohtlikku kemikaali käitlev isik õnnetuse mõju piirkonda jäävaid isikuid kohe õnnetusest.

Isik, kes käitab suurõnnetuse ohuga ettevõtet on kohustatud tegema ohutusaruande kättesaadavaks sellega tutvuda soovivatele isikutele. Kui ohutusaruanne sisaldab ärisaladust, delikaatseid isikuandmeid või julgeoleku seisukohalt olulisi andmeid, koostab isik vajaduse korral

ohutusaruandest versiooni, millest nimetatud andmed on välja jäetud. Selline ohutusaruande versioon esitatakse ka Tehnilise Järelevalve Ametile. (Kemikaaliseadus 15.12.2010)

2. OHUTUNNETUSE ALANE UURING

2.1. Uuringu meetodika

Uurimise eesmärgiks on kogutud andmetele tuginedes näidata inimeste valmisolekut hädaolukordadele. Lõputöö empiirilise osa läbiviimiseks valis autor kvantitatiivse ja kvalitiivse meetodi.

Kvantitatiivse uuringu käigus andmete kogumiseks koostas autor 20 küsimusest (koosneva ankeetküsimustiku. Küsimustik oli koostatud kahes variandis (lisad 1, 2): eesti keeles ja eesti- vene keeles. Viimast varianti kasutas autor vene õppekeelega koolides. Küsimustik oli sihilikult dubleeritud, et pakkuda venekeelsele vastajaile ka küsimuse eesti keelset kirjapilti. Autor valis andmete kogumiseks silmast- silma meetodi, see tähendab, et ankeet täideti selle esitaja juuresolekul.

Kvalitatiivseks uurimismeetodiks valis autor intervjuu. Valimisse valitud omavalitsustes intervjueris autor KOV- de ametnike, kelle tööülesanneteks oli ka kriisikommunikatsioon. Struktureeritud intervjuu (lisad 3,4) aluseks oli autori poolt koostatud küsimustik. Intervjuu keskmiseks pikkuseks oli 15 minutit.

Küsitlus viidi läbi jaanuar- märts 2012 Päästeameti Ida päästekeskuse päästepiirkonnas.

2.2. Uuringu valim

Kvantitatiivse uuringu valimiks olid autori poolt valitud Lääne- ja Ida- Virumaa keskkoolide õpilased ja koolipersonal. Alates 2006 aastast on ennetustöö üks Päästeameti töövaldkondadest. Üks valdkonna prioriteetidest on lapsed ja noored. Sellest tulenevalt oli ka autori valik.

Uurimuses osales 179 inimest. Küsitletavatele jagati 179 ankeeti.

Kvalitatiivse uurimuse valimiks olid Lääne- ja Ida-Virumaa omavalitsuste juhid.

Lääne-Virumaa on elanike arvu järgi viies ja pindala suuruse järgi neljas maakond Eestis. Maakonna elanike arv seisuga 01.01.2010 on 66 324 inimest rahvastikuregistri andmetel. Maakonna pindala on 3626,6 km². Maakonnakeskus on Rakvere linn, kus elab 16 759 elanikku.

Maa-ameti geoportaali ohtlike ettevõtete kaardirakenduse järgi on Lääne- Virumaal 15 ohtliku ettevõtet, neist B kategooria ettevõtteid 3.

Lääne-Virumaal on 15 kohaliku omavalitsuse üksust. Lääne-Virumaal on neli linna: Rakvere, Kunda, Tapa (vallasisene linn) ja Tamsalu linn (vallasisene linn). (Lääne Virumaa 13.03.2012)

Ida-Virumaa on Eesti kirdepoolsem maakond, mis piirneb põhjast Soome lahega, idast Narva jõega ja lõunast Peipsi järvega. Maakonna pindala on 3 364,05 km², moodustades 7,4 % riigi pindalast. Maakonna keskuseks on Jõhvi, mis asub Tallinnast 165 km kaugusel. Kokku on maakonnas 22 kohalikku omavalitsust, neist kuus linna ja 16 valda. Ida-Virumaa on Eesti kõige linnastunum maakond - ca 88 % elanikest elab linnades. Kokku elab Ida-Virumaal 168 656 inimest (seisuga 1.01.2010). Maakonnas tegutseb 49 üldhariduskooli, 61 koolieelset lasteasutust ja kolm kutseõppeasutust. Ida-Virumaa üldhariduskoolides õpib 15 311 õpilast (seisuga september 2010). Ida-Viru maakonda iseloomustab pikaajaline tööstustraditsioon ning maakonna suurte tootmisettevõtete rohkus. Ida-Virumaa tööstuse selgroo moodustab põlevkivitootmise- ja elektroenergeetikakompleks. Tänapäeval moodustab maakonna tööstustoodang 16% kogu Eesti vastavat näitajast. Enamus Eesti tööstus- ja energeetikavõimsusest paikneb Ida-Virumaal, lisaks ka kergetööstus, põlevkivikeemia-, puidu-, ehitusmaterjalide- ja metallitööstus. Teiste hulgas tegutsevad siin Narva Elektriijaam AS, Eesti Põlevkivi AS, Nitrofert AS, Viru Keemia Grupp AS, Silmet AS, Kreenholmi Valduse AS jpt. (Maakonnast 13.03.2012)

Maa-ameti geoportaali ohtlike ettevõtete kaardirakenduse järgi on Ida- Virumaal 24 ohtliku ettevõtet, neist A kategooria ettevõtteid 11, B kategooria kolm.

Eesmärgiks oli läbi viia intervjuu kuues omavalitsuses. Kahjuks ei vastanud kõik omavalitsuse juhid palvele intervjuu läbiviimiseks. Intervjuu viidi läbi viies omavalitsuses 37-st (1,85% valimist). Autor valis omavalitsused välja viimase viie aasta jooksul regioonis toimunud loodusõnnetusi analüüsides ja kasutades Maa- ameti geoportaali ohtlike ettevõtete kaardirakendust.

2.3.Uuringutulemused

Uuringu tulemused jagunesid ankeetküsimustiku uurimusküsimuste ja intervjuude

viite rühma: valimi sotsiaal- demograafiline iseloomustus, kodune ohutus, info omandamine, käitumine kriisiolukorras ja kohalike omavalitsuste valmisolek elutähtsate teenuste osutamiseks ning elanikkonna teavitamiseks hädaolukorra puhul.

2.3.1. Valimi sotsiaal- demograafiline iseloomustus

Kokku osales uurimuses 179 inimest. Välja jagatud 179-st ankeedist oli neli tagastamisel rikitud. 175 (99,4%) tagastatud küsimustikest olid kõlbulikud analüüsiks ehk andmetöötuseks. Ankeetküsimustikule vastanutest 101 (58%) olid naised, 74 (42%) mehed.

Valimisse kuulunutest märkis oma peamise suhtluskeelena eesti keele 52%, 47% vastanutest suhtles vene keeles. 1% inimestest märkis suhtluskeelena muu.

Uuringus ankeetküsimustikule vastanutest moodustus neli vanuserühma: kuni 20, 21-40, 41-60, 61 ja enam. Esimesse rühma vanuses kuni 20 kuulus vastanuist 140 (80%), vanuserühma 21-40 kuulus 16 (9%) vastanut, vanuserühma 41- 60 kuulus 11 (6%) vastanut. Vanuserühma 61 ja enam kuuluvaks märkis ennast vastanuist kaheksa inimest ehk 5%.

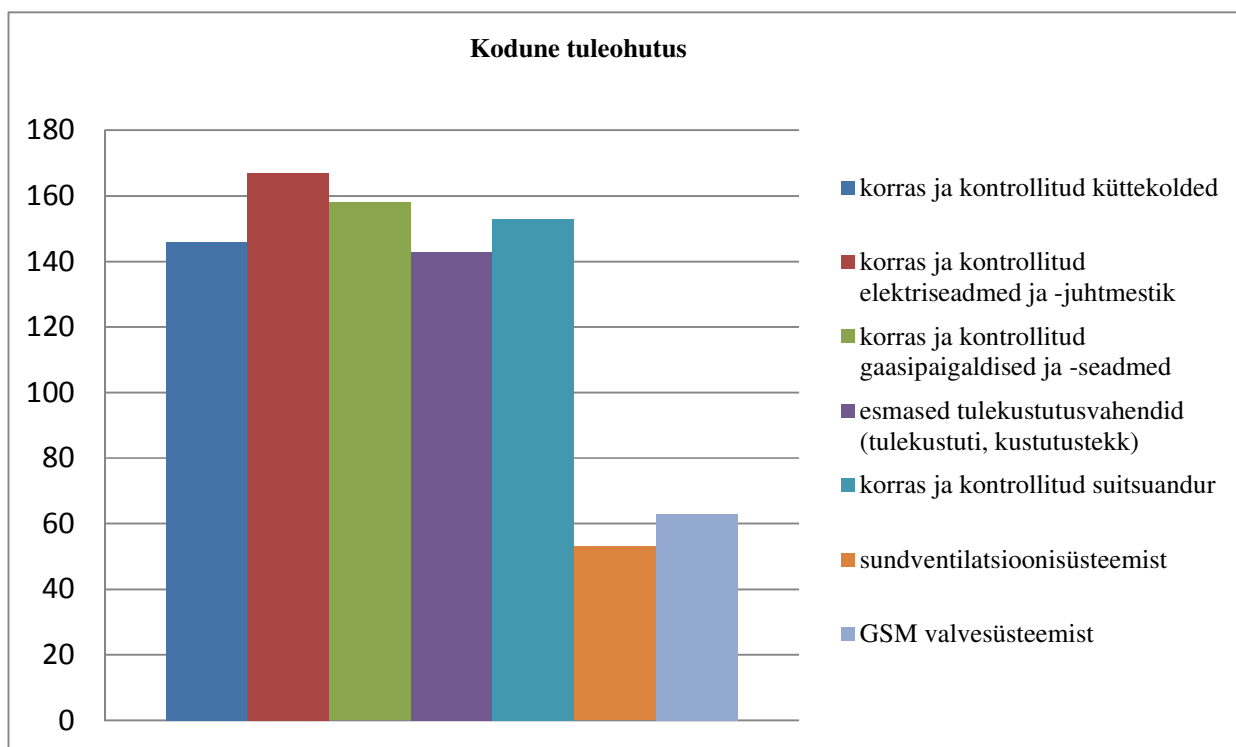
Küsimustikus esitatud vastaja haridustaseme kategooriate järgi grupeerusid vastajad järgnevalt: põhiharidus 66 (38%) vastajat, keskharidus omandamisel 83 (47%) vastanuist- võiks eeldada, et neil kahel elneval grupil on keskharidus omandamisel, seega 149 vastanut (85%), keskharidus 17 (10%), kõrgharidus omandamisel seitsmel (4%), kõrgharidusega kaks (1%) vastanut.

Vastanuist 41 (24%) määratles oma elukohana põllumajanduslik piirkonna, hajaasustusala (küla), 132 (75%) vastanutest elas tiheasustuslalal (linn, alev/ alevik), kaks (1%) vastanut märkisid küsimustikus elukohana muu.

2.3.2. Valimi poolt kodusele tuleohutusele antud hinnang

58,11 % tulekahjudest 2010 aastal said alguse elamutes. (Tulekahjude statistika 2009/2010 : 47)
Selgitamaks, kas küsitletavad teavad, millest sõltub kodune tuleohutus ja kuidas hindavad nad seda, esitati vastajaile küsimused, millele vastates said nad näidata oma teadmisi. (vt joonised 4, 5, 6, 7) Küsimusteplokis pakuti valimil võimalust vastata valikvastustega.

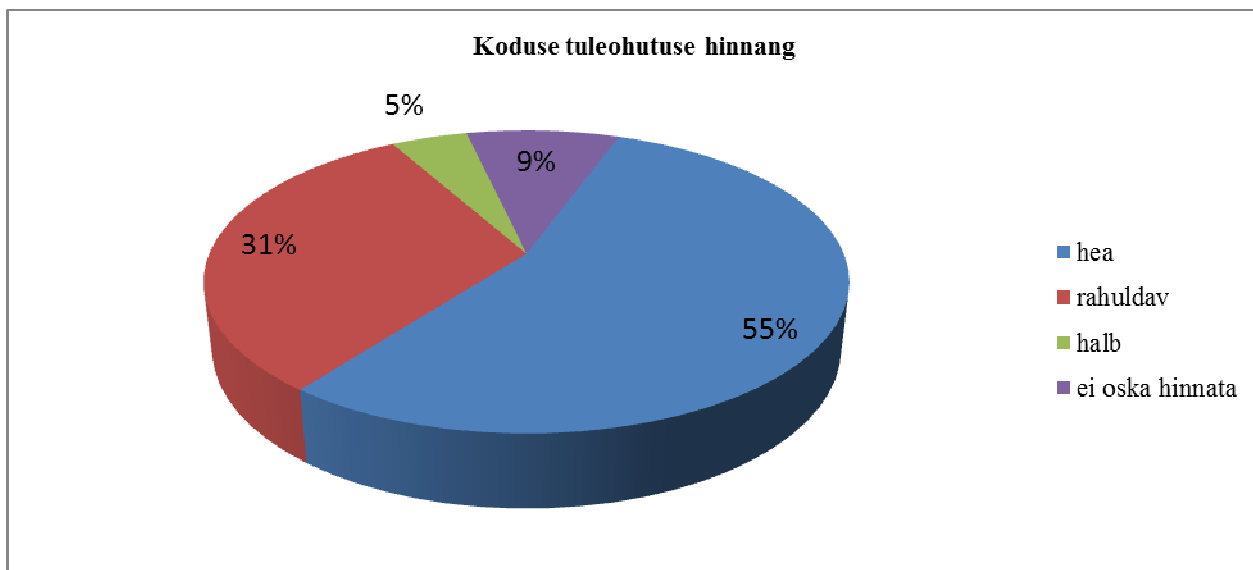
Millest sõltub kodune tuleohutus?

Joonis 4. Kodune tuleohutus.

Ankeetküsimustikus koduse tuleohutuse kohta esitatud valikvastustest 146 korral arvas vastaja, et kodune tuleohutus sõltub korras ja kontrollitud küttekolletest, 167 korral pakuti, et tuleohutus sõltub korras ja kontrollitud elektriseadmetest- ja juhtmestikust. Korras ja kontrollitud gaasipaigaldised- ja seadmed märgiti ära 158 korda, esmased tulekustutusvahendid (tulekustuti, kustutustekk) 143 juhul. Ka arvasid 153 korral vastanud, et tuleohutus sõltub korras ja kontrollitud suitsuandurist. Vastajate teadmiste kontrolliks lisas autor ankeetküsimustiku ka eksitavad vastused, milledest valikule, et tuleohutus sõltub sundventilatsioonisüsteemist, vastati 53 korda ja vastusele GSM valvesüsteemist, 63 korda.

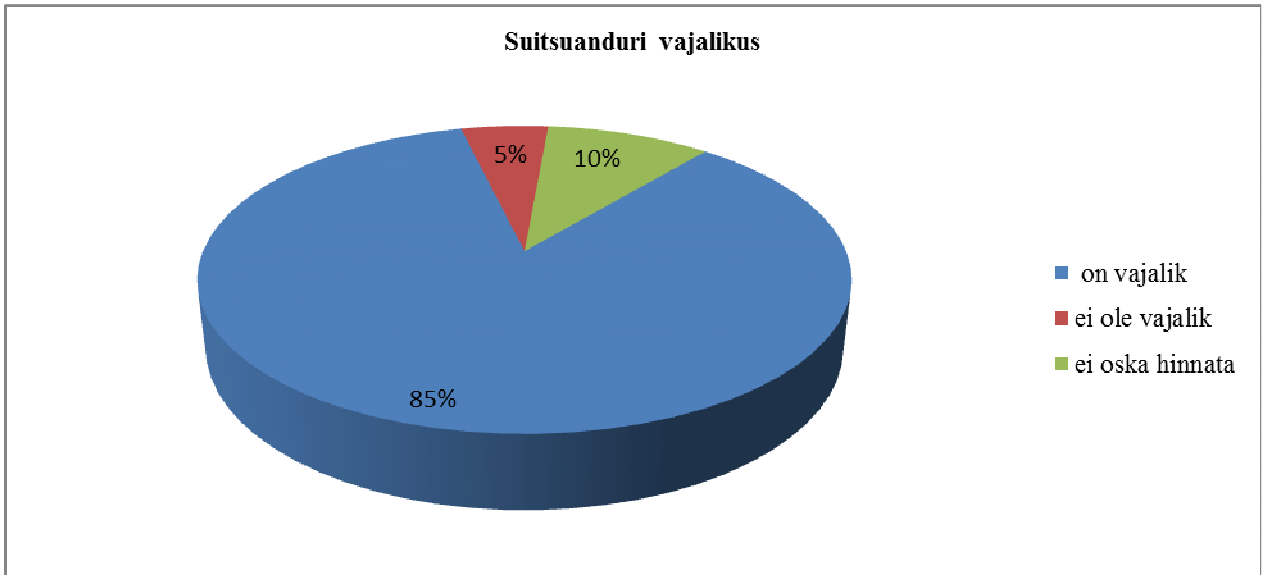
Kuidas hindate oma kodust tuleohutust?

Joonis 5. Koduse tuleohutuse hinnang. (% , n= kõik vastajad)

Vastanutest 96 (55%) hindas oma koduse tuleohutuse heaks, rahuldavaks 55 (31%) korral. Kaheksal korral (5%) arvas vastaja, et tema kodune tuleohutus on halb, hinnangut anda ei osanud 16 (10%) vastajat.

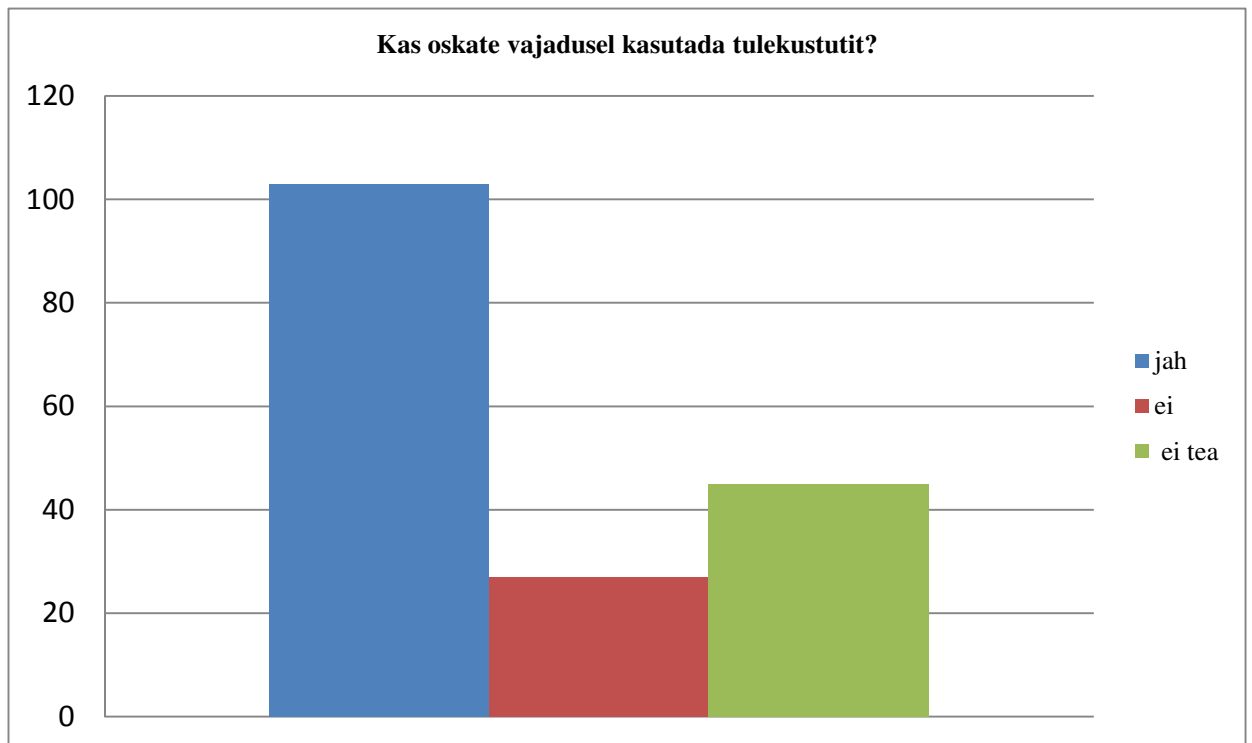
Kuidas hindate suitsuanduri vajalikkust eluruumides?

Joonis 6. Suitsuanduri vajalikkuse hinnang. (% , n= kõik vastajad)

Hinnangule suitsuanduri vajalikkusele eluruumides 175 ankeetküsimustikule vastanust, vastas 149 (85%), et on vajalik. Üheksa (5%), vastanuist arvas, et pole vajalik ja 17 (10%) ei osanud hinnangut anda.

Kas oskate vajadusel kasutada tulekustutit?

Joonis 7. Tulekustuti kasutusoskuse hinnang.

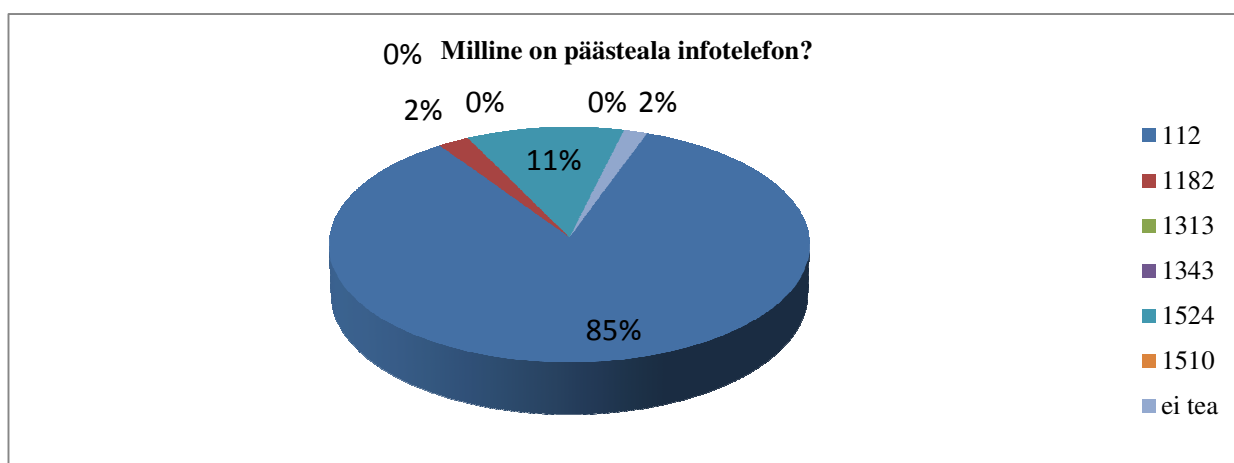
Kuna tulekustuti on üks esmastest tulekustutusvahenditest, esitas autor ka küsimuse tulekustuti kasutamise oskuse kohta. Küsimusele vastati järgnevalt: 103 (59%) arvas, et oskab kasutada kustutit, 27 (15%) vastanut ei osanud ja 45 (26%) ei osanud hinnata oma oskusi.

2.3.3. Ohutusalase info allikad.

Üleriigiline Päästeala infotelefon 1524 alustas tööd 1. jaanuaril 2007.a. Infotelefoni peamiseks eesmärgiks on päästeala puudutava informatsiooni vahendamine elanikkonnale. (Päästeala infotelefon 28.02.2012)

Elanikkond kasutab info hankimiseks erinevaid kanaleid. (vt jooniseid 8, 9, 10, 11) Järgnevate küsimuste abilt soovis autor välja selgitada, millistest allikatest sihtrühm hangib teavet.

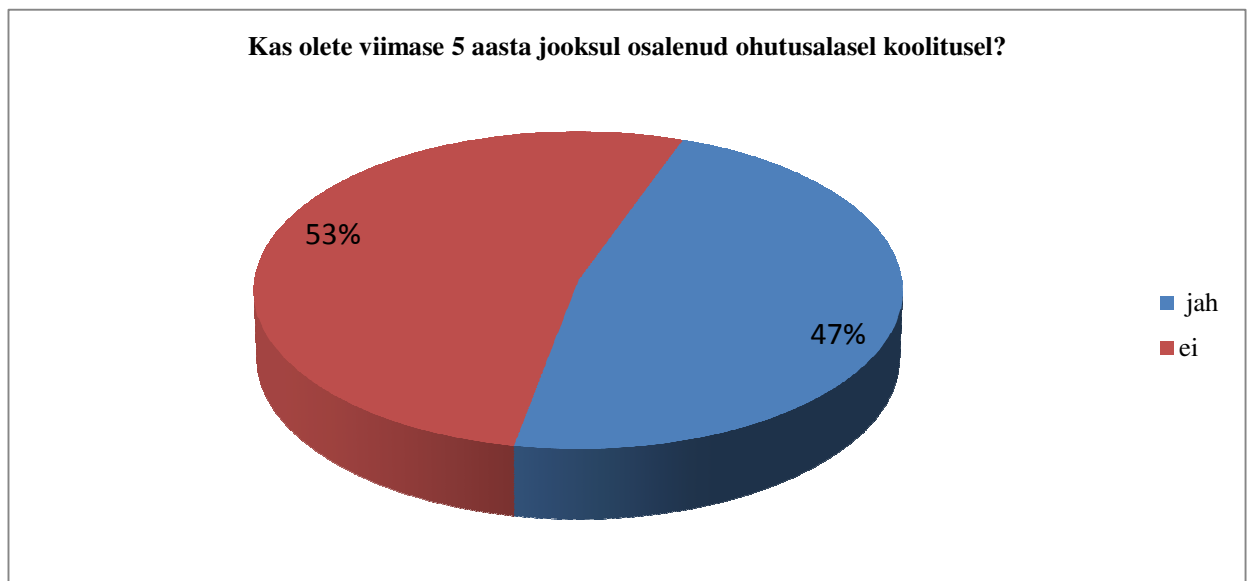
Milline neist on päästeala infotelefon ?

Joonis 8. Päästeala infotelefoni teadmise hinnang. (% , n= kõik vastajad)

Päästeala infotelefon on olnud kasutusel juba viis aastat ja samuti on erinevate media- ning teavituskampaaniatega elanike tähelepanu sellele pööratud. Ankeetküsimustikus pakub autor välja erinevate infotelefonide numbreid, teada saamaks elanikkonna teadlikust. Esitatud seitsmele väitele vastati järgnevalt: 151 (85%) vastajat arvas, et selleks on 112. 1882 pakuti neljal (2%) korral. Numbrit 1524 teadis 20 (11%) vastanut. Kolm küsitletavat (2%) vastasid, et ei tea.

Kas olete viimase 5 aasta jooksul osalenud ohutusalasel koolitusel?

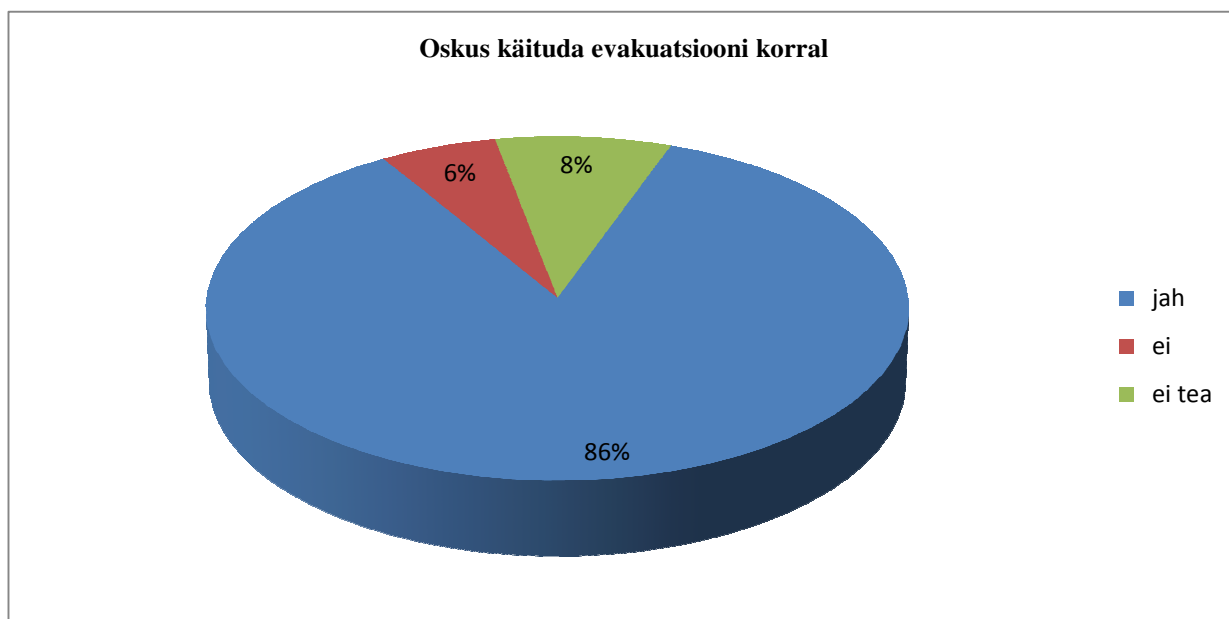
Joonis 9. Ohutusalasel koolitusel osalemine. (% , n= kõik vastajad)

Käitumine ja otsuste tegemine hädaolukorras sõltub sellest, kuidas inimene, kes sattub kriisi, on selleks valmistunud ja kuidas teda on koolitatud.

Vastanutest 83 (47%) oli osalenud eelneva viie aasta jooksul ohutusalasel koolitusel, 92 (53%) vastanuist ei ole osalenud koolitusel. Märkustes lisasid jaatavalt vastanud, et on osalenud tuleohutusalastel koolitustel, pommiohutus-, esmaabi- ja „KEAT” programmis.

Kuna autori kasutada oli 2009 kuni 2011 Ida päästekeskuses ennetustöötajate poolt Päästeameti Ida regioonis läbiviidud koolituste andmed, siis toob ta välja järgmised numbrid: ohutusalaseid koolitusi erinevate kampaaniate raames läbis 2009 aastal 5779 inimest, 2010 aastal koolitati 8919 elaniku ja aastal 2011 läbis 9541 inimest ohutusalase koolituse.

Kas Teid on teavitatud/ koolitatud kuidas käituda evakuatsiooni korral koolis?

Joonis 10. Teadmine, kuidas käituda evakuatsiooni korral. (% , n= kõik vastajad)

Evakueerimine on ametkondlikul juhtimisel või üleskutsel toimuv elanikkonna või selle osa ajutine ümberpaigutamine ohustatud alalt turvalisemasse asukohta. Evakueerimine võib olla vajalik kaitsemeede ohtude ja väiksemate õnnetuste (pommioht, tulekahju jm) ning hädaolukordade korral. Evakueeritakse võimaliku hädaolukorra ohu korral ja hädaolukorra ajal. Evakueerimine võib kaasneda järgmiste hädaolukordadega: üleujutus, metsatulekahju, kiirgusohu, ohtlike ainetega seotud õnnetused, plahvatused, erakordselt külma ilm, elektri, kütte ja veevarustuse häired. (Evakueerimine ... 14.03.2012)

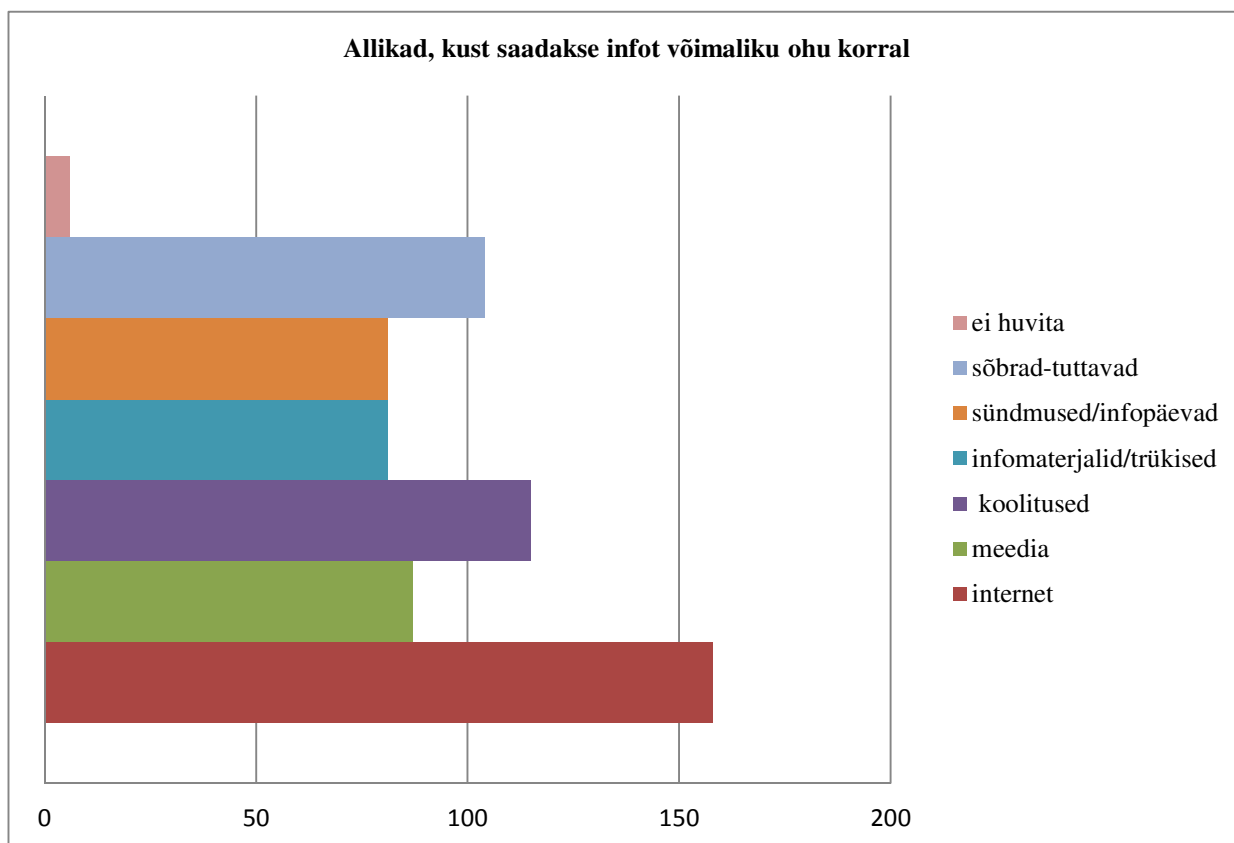
„Tuleohutuse seadus“ §3 lg 2 p1 alusel on ettevõtte või asutuse juht kohustatud evakuatsiooniõppuse läbi viima vähemalt kord aastas.

Johtuvalt sellest, et küsitluse valim olid õpilased ja koolipersonal, saab antud küsimuga hinnata koolides läbi viidud koolituste tulemusi.

Antud 3 väitega sooviti selgitada, kas valimis osalenuid on koolitatud käituma evakuatsiooni korral.

Väitele jah vastas 150 (86%) küsitletut, ei märkis ära kümme ja 15 vastanut ei teadnud kuidas käituda.

Millised on peamised allikad, kust saate infot võimalike ohtude kohta?

Joonis 11. Allikad, kust saadakse infot võimaliku ohu korral.

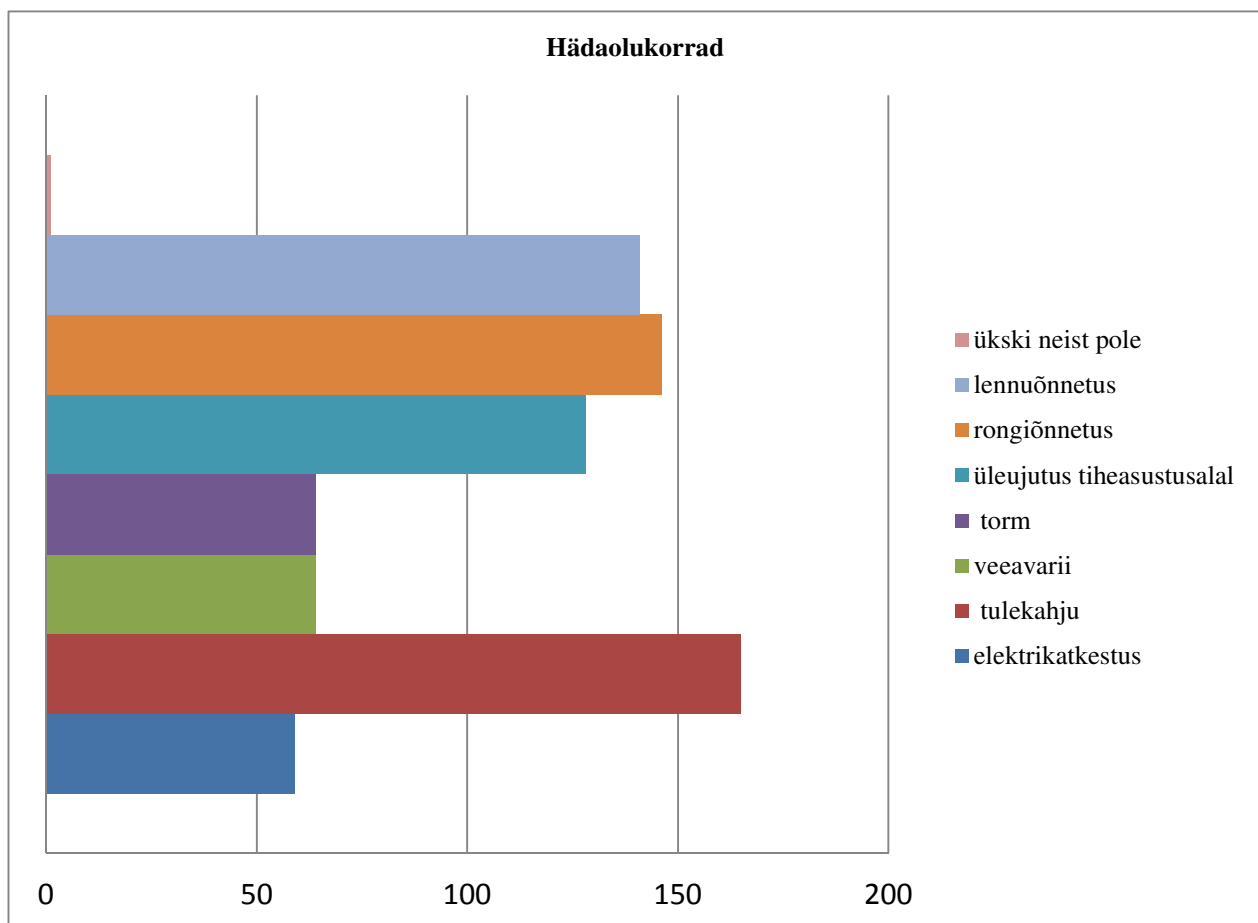
Autor pakkus ankeedis vastajaile erinevad infokanaleid, milledest palus ära märkida need, mis tundusid küsitlervale kõige aktuaalsemad.

158 korral märgiti infoallikana ära internet, meedia 87 korda. Koolitused olid infoallikaks 115, infomaterjalid/ trükised 81 korda. Sündmused/ infopäevad 81 korda. Päril oluline olid vastajatele sõbrad- tuttavad- 104 vastajat. Kuuel korral vastajat ei huvitanud ohud.

2.3.4. Inimeste ohuteadlikkus

Järgnevad küsimused esitati vastajaile eesmärgiga teada saada nende teadlikkusest ümbritsevate, koduväliliste ohtude kohta. Küsimused puudutasid seadusandlikes aktides nimetatud hädaolukordi, infokanaleid hädaolukorras, ümbritsevast keskkonnast tuleneva ohu tunnetust. (vt jooniseid 12, 13, 14, 15, 16, 17)

Millised neist on Teie arvates hädaolukorrad?

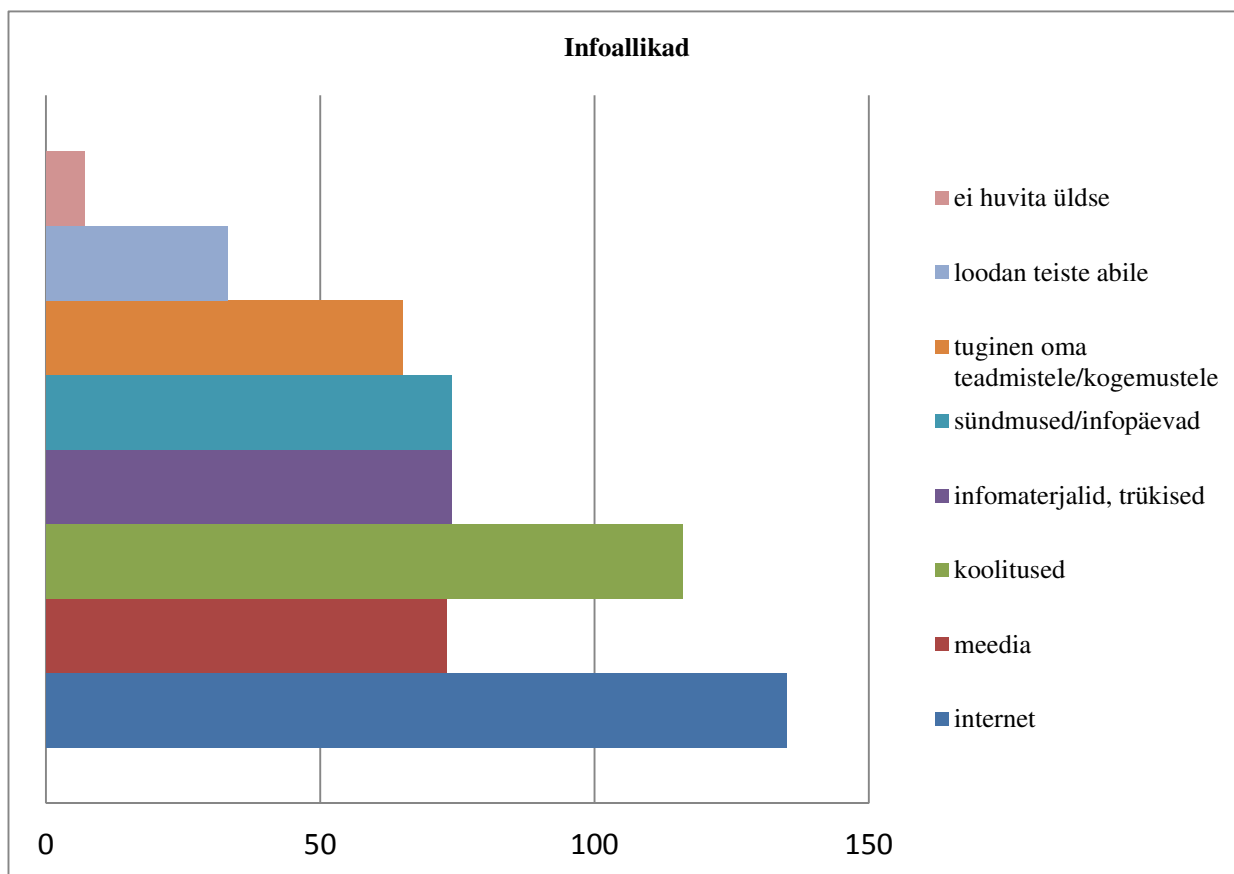

Joonis 12. Hädaolukorrad.

Autor pakkus välja kaheksa erinevat olukorda, milledest palus märkida need, mis tundusid küsitletavale olevad hädaolukorrad.

Kõike enam märgiti ära tulekahju- 165, teisena pakutud variantidest arvati hädaolukorrana olevat rongiõnnetust- 146 korda. Järgnesid: lennuõnnetus- 141, üleujutus tiheasustusalal- 128, torm ja veeavarii- 64 korda. Elektrikatkestus märgiti hädaolukorrana 59 juhul. Vastusevariandile, et ükski neist eelpool nimetatuid pole hädaolukord, vastati ühel korral.

Millised on peamised allikad, kust saate infot käitumise kohta hädaolukorras?

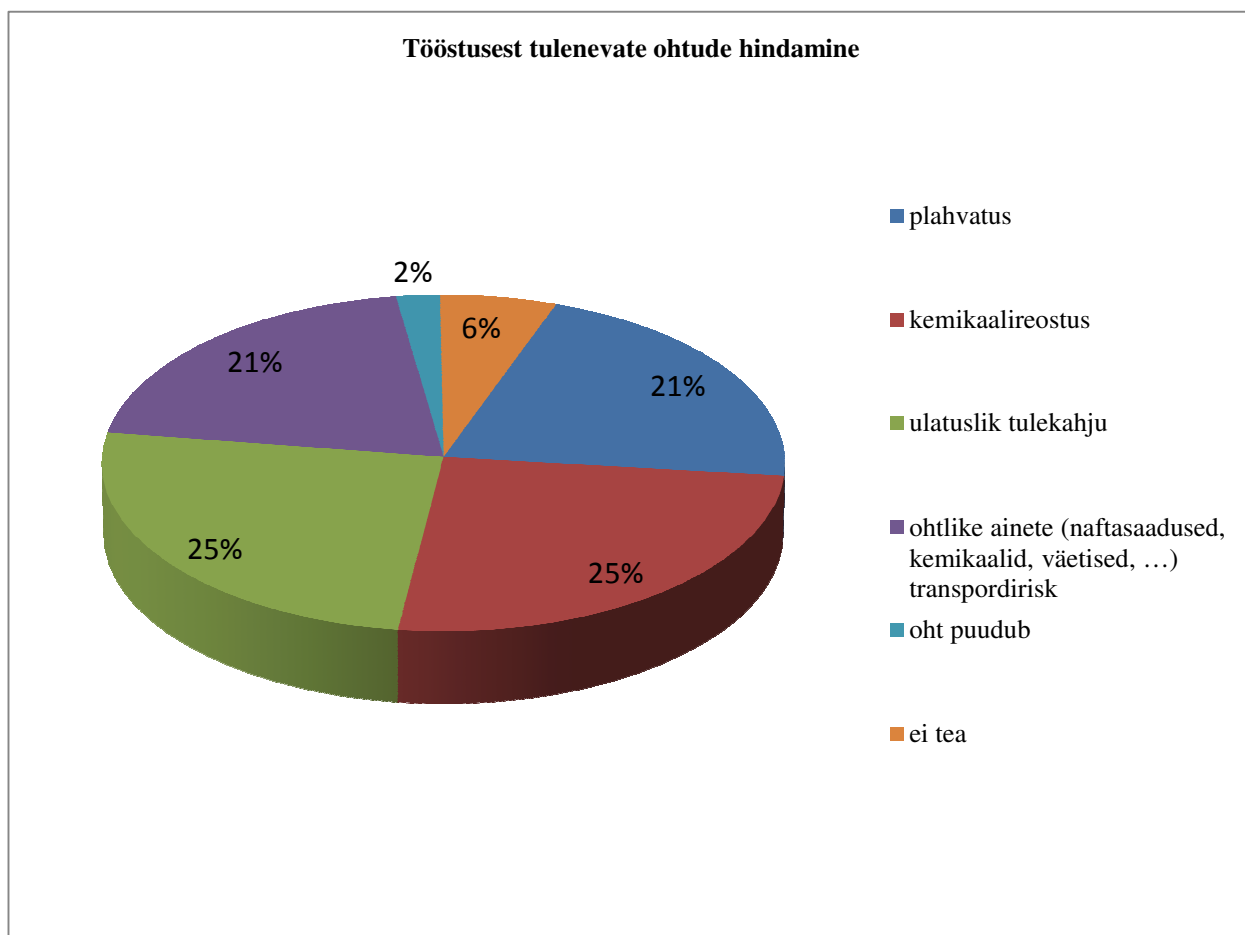

Joonis13. Infoallikad hädaolukorras.

Autor esitas vastajaile kaheksa erinevat kanalit, milledest on võimalik infot hankida ja palus küsitlevatel ära märkida vastuse, mida viimased pidasid õigeaks. Lisaks infokanalitele sisaldas küsimustepakett veel varianti- ei huvita üldse.

Vastusevariant internet märgiti ära 135 korral. Tähtsusest teiseks allikaks peeti koolitusi- 116 juhul. Järgnesid sündmused/ infopäevad- 77, infomaterjalid, trükised 74, meedia- 73. 70 korda märgiti ära variant- tuginen oma teadmistele/ kogemustele, 65 korral olid infoallikateks sõbrad- tuttavad. Varianti- loodan teiste abile, märgiti 33 juhul. Seitsmel korral märgiti küsimustikus ära variant- ei huvita üldse.

Millised on tööstusest tulenevad ohud Teie elukeskkonnale?

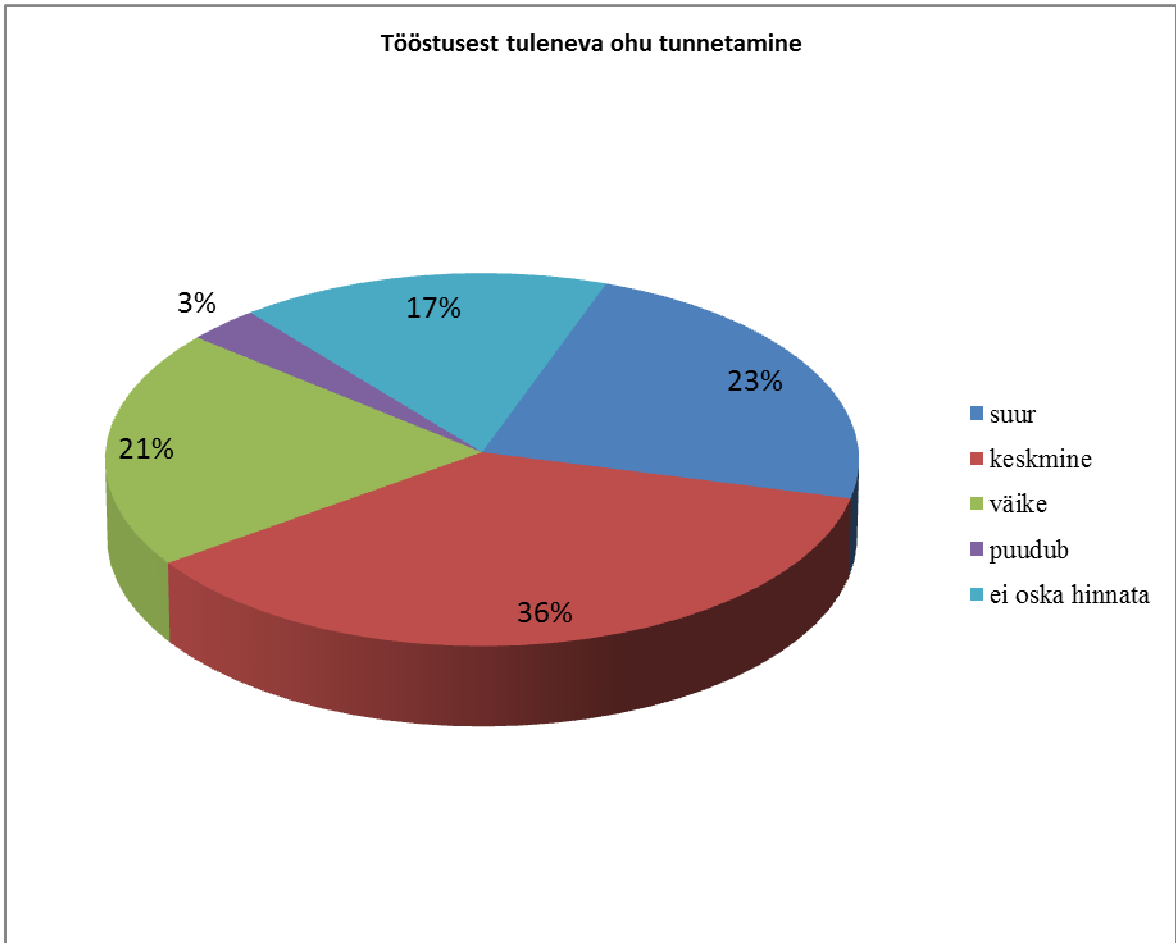

Joonis 14. Tööstusest tuleneva ohu hinnang. (% , n= kõik vastajad)

Selle küsimusteplokiga soovis autor selgitada välja, kas valimis osalenud tunnetavad tööstusest tulenevat ohtu ja millist neist nad peavad kõige suuremaks. Vastajaile esitati kuus erinevat vastusevarianti ja paluti ära märkida kõik vastused, mida küsitletav pidas oluliseks.

Kõige suuremateks tööstusest tulenevateks ohtudeks peeti kemikaalireostust ja ulatusliku tulekahju (119). Järgnevalt märgiti ära plahvatus (100) ja ohtlike ainete transpordirisk (96). 27 korral ei teatud, millised on tööstusest tulenevad ohud ja kümnel juhul arvati, et oht puudub.

Kuidas tunnetate tööstusest tulenevat ohtu Teie elukeskkonnale?

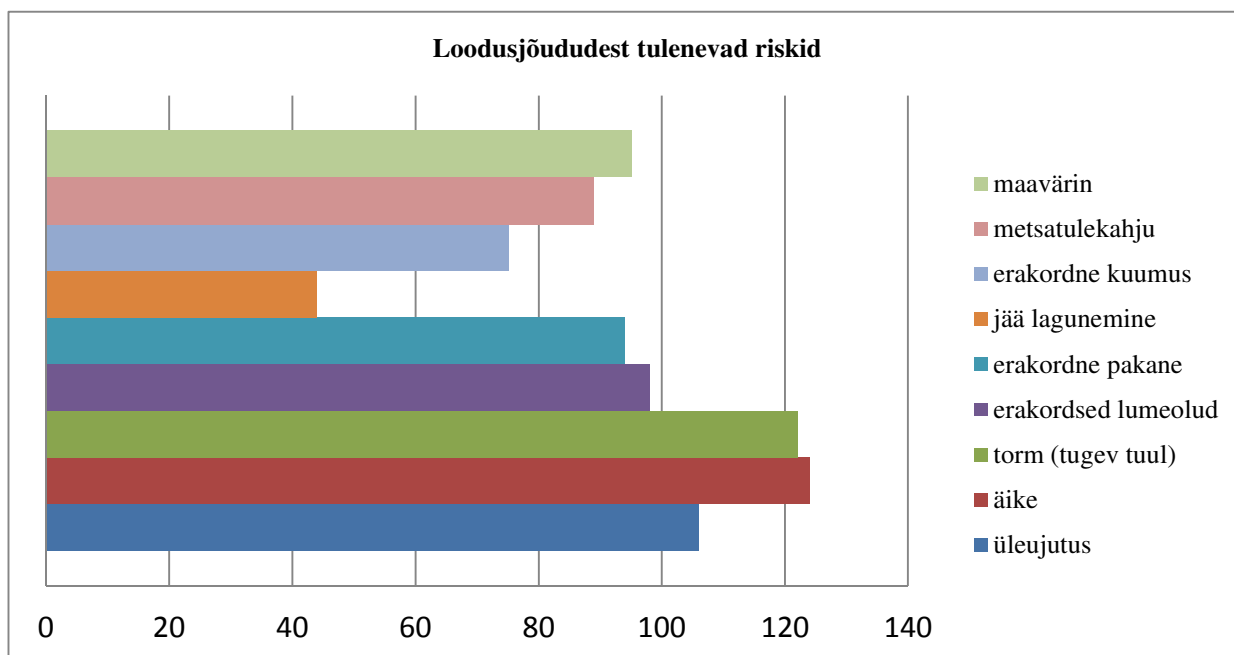

Joonis 15. Tööstusest tuleneva ohu tunnetamine (% , n= kõik vastajad)

Kuna ankeetküsimustiku kasutati andmete kogumiseks Lääne- ja Ida- Virumaal, suurte tootmisettevõtete rohkes piirkonnas, sisaldas see ka küsimusteplokki tööstusest tuleneva ohu tunnetamise kohta. Küsimustiku vastajaile esitati viis väidet, milledest pidid nad valima selle, mida pidasid õigeks.

Väitele, et tööstusest tulenev oht on suur, vastas 44 (23%). Keskmiseks pidas ohtu 68 (36%) küsitletutest, 39 (21 %) inimest arvas, et oht on väike. Kuue (3%) vastanu arvates oht puudus ja 31 (17%) ei osanud hinnata olukorda.

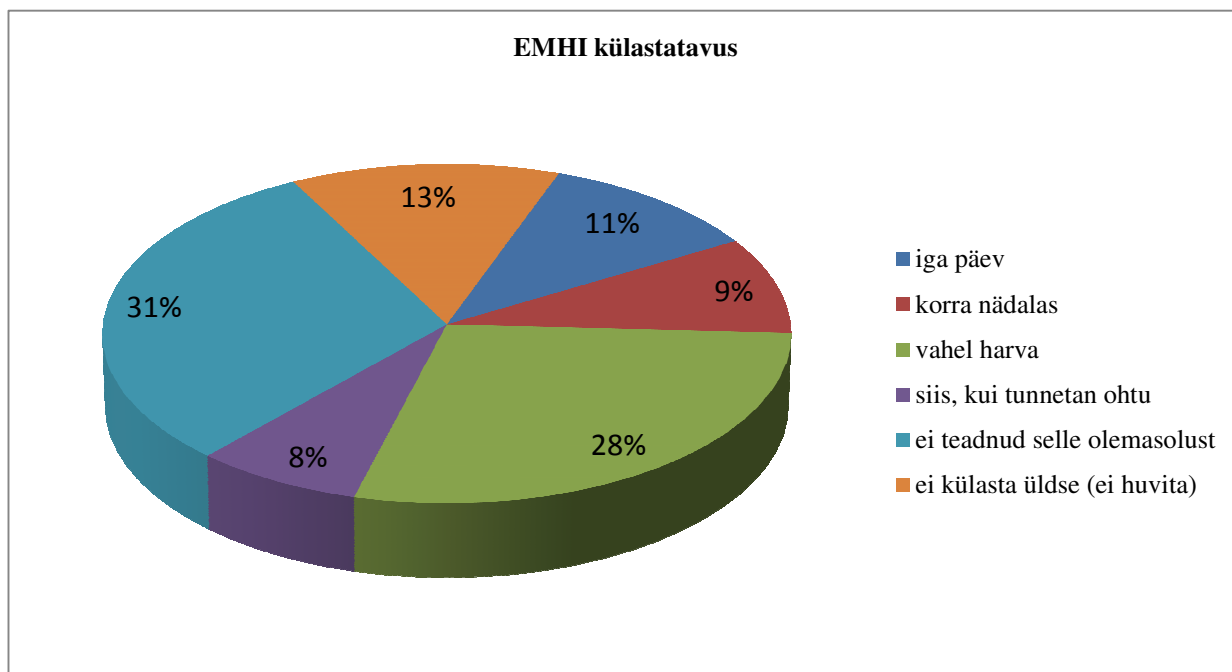
Millised loodusjõududest tulenevad riskid võivad mõjutada Teie turvalisust?

Joonis 16. Loodusjõududest tuleneva riski hinnang.

Oht elukeskkonnale ei tulene ainult tööstusest, vaid ka loodusjõud mõjutavad seda. Uurimaks seda, millised loodusnähtused küsitletavate arvates seavad ohu nende turvalisuse, palus autor vastajail etteantud nimekirjast valida need variandid, mis on nende arvates kõige tõenäolisemad. Kõige ohtlikumaks pidasid vastajad äikest (124), teine ohtlikkusest nende arvates oli torm (tugev tuul) (122). Järgnevalt märgiti ära üleujutus (106) ja erakordsed lumeolud (98). Eesti on küll seismiliselt väheaktiivne piirkond, kuid maavärin märgiti turvalisust ohustava riskina 95 korral. Erakordne pakane, kui ohtlik loodusnähtus 94 korda, erakordne kuumus 75 korda. Kõige vähem ohustab vastanuid nende arvates jää lagunemine- 44 märget.

kodulehekülge (tutvute ilmaproгноosi, hoiatustega)?

Joonis 17. EMHI veebilehe külastatavus. (% , n= kõik vastajad)

Eesti Meteoroloogia ja Hüdroloogia Instituut ülesanneteks ohuteadlikkuse tagamisel on:

- koostab ja edastab tormi- ja ohtlike ilmastikunähtuste hoiatusi riigiasutustele, lennundus- ja laevandusettevõtjatele ning rahvusvahelistele organisatsioonidele vastavalt koostöölepetele ja kehtivatele õigusaktidele
- edastab üldkasutatavasse infovõrku meteoroloogilistel ja hüdrooloogilistel vaatlustel põhinevat teavet keskkonnaseisundi kohta, tagamaks Eesti elanikkonna turvalisust ja tervise kaitset. (Eesti Meteoroloogia ... 09.02.2002)

Eelnevalt tulenevalt soovis autor teada saada, kuidas ja kas valimis olnud on teadlikud ilmaproгноoside ja hoiatustega. Selleks esitas ta kuus väidet, milledest palus ära märkida see, mida vastaja tundis asjakohane olevat.

53 (31%) küsimustikule vastanut ei teadnud EMHI veebilehe olemasolust, 49 (28%) külastab lehekülge harva. 23 (13%) vastanut ei külasta (ei tunne huvi) veebilehte. Iga päev tundis huvi ilmaproгноosi vastu 19 (11%) vastanut, 16 (9%) käis veebilehel korra nädalas. 13 (8%) inimest tundis huvi ilmaproгноosi vastu siis, kui tundis ohtu.

2.3.5. Intervjuud

Ida- ja Lääne- Virumaal on kokku 37 omavalitsust. Kasutades Maa-ameti kaardirakendust ja analüüsidest viie viimase aasta sündmusi seadis uurimistöo autor eesmärgiks intervjuuerida kuue (2,22% valimist) omavalitsuse juhti või ametnikku, kelle ülesandeks KOV-s on kriisireguleerimise korraldamine ja koordineerimine. Intervjuude eesmärgiks oli saada vastused järgmistele küsimustele:

Varajase ehk ajakriitilise teavitamise korraldamine KOV-s?

Elanikkonna teavitamise korraldus on KOV-des erinev. Teavitusviisina, mida võiks lugeda vastavaks varajase teavituse parameetritele, mainiti elanike otsest teavitamist. Näiteks Viru- Nigula valla ametnikud käivad Padaorus elanikke hoiatamas veetaseme tõusust. Kohtla- Järve linnavalitsus kaasab politsei, kel on valjuhääldi võimekus, elanikkonna teavitamisele. Lisaks pakuti teavituskanalina veel omavalitsuse veebilehte. Tulevikumõttena pakuti veel välja SMS teavitamist.

Elutähtsa teenuse jätkusuutlikus KOV-s?

Küsitletud omavalitsustest vastutas KOV kahel korral kaugkütte ja neljal korral vee- ettevõtte toimimise eest. Kokkulepped on sõlmitud talviseks teehoolduseks. Samuti on lepingutega korraldatud valla- või linnasisese ühistranspordi toimimine. Jäätmekäitlus omavalitsuste territooriumitel on korraldatud jäätmeveo eeskirjadega.

Koostöö erinevate ametkondadega ja kriisikomisjonide õppused?

Kõikides omavalitsustes, kus autor intervjuu läbi viis, olid moodustatud kriisikomisjonid. Samuti oli läbi viidud õppuseid, näiteks võib tuua Kohtla- Järvel 03.11.2011 toimunud õppuse, kus imiteeriti kaugküttevõrgu purunemist, mille tulemusena katkeb elutähtis teenus linnakodanikele. Eriti kiideti koostööd Päästeametiga. Rahulolematud oldi Eesti Energia Aktsiaseltsi reageerimisele elektrikatkestuste likvideerimiseks.

3. TULEMUSTE ANALÜÜS JA ETTEPANEKUD

Autor esitas uuringus neli uurimisküsimust. Vastuste analüüs toob välja piirkonna inimeste (Lääne- ja Ida Virumaa õpilaste ning koolipersonali näitel) ja Ida päästkeskuse päästepiirkonda jäävate omavalitsuste valmisoleku kohta käitumaks kriisiolukorras.

3.1. Analüüs

Esimene uurimisküsimus puudutas hinnangut kodusele tuleohutusele.

Tulemustele lähtudes võib väita, et vastajad on väga rahul või rahul oma kodukeskkonna ohutusega ja teavad, millest sõltub kodune tuleohutus. Ka oli enamus vastanuist nõus suitsuanduri vajalikkusega eluruumides. Üle poole vastanuist väitis, et oskavad vajadusel kasutada tulekustutit. Võib eeldada, et küsitletud on pädevad ja oskavad pöörata tähelepanu kodusele tuleohutusele.

Küsimusteplokk, milles autor soovis saada vastust teisele uurimisküsimusele- millised on allikad ohutusalase teabe hankimiseks?

Numbrit 1524 oskas vastanuist ära märkida ainult 20 (11%) protsenti vastanuist. Ka oli vähem kui pool vastanuist osalenud ohutusalasel koolitusel. Positiivne oli see, et enamus oskab enda hinnangul käituda olukorras, mis nõuab evakueerumist. 175 vastajast märkis 158 korral infoallikana ära interneti.

Kolmas küsimus, millele autor soovis vastust saada on: ümbritsevast keskkonnast tuleneva ohu tunnetus.

Küsimustele vastanud ei olnud ükskõiksed nende ümber toimuva suhtes. 175 vastanust 151 (80%) tunnetas ümbritsevast keskkonnast tulenevat ohtu (Lääne- Virumaal on 15 ja Ida-Virumaal 24 ohtliku ettevõtet, Maa- ameti ... välja otsitud 04.03.2012). Ühe suurema hädaohuna pelgasid vastajad transpordist tulenevat ohtu- rongiõnnetus märgiti ära 146 korral (piirkonda läbib AS Eesti Raudtee taristu Tallinn- Peterburi suunal).

Kuid Eestis enam esinevatele ohtlikele meteoroloogiliste nähtuste hoiatustele, mille edastamisega tegeleb EMHI, pööratakse vähe tähelepanu. Ankeete läbi töötades märkas autor, et isik, kelle

suhtluskeelena oli märgitud vene keel, ei olnud teadlik EMHI veebilehe olemasolust.

Intervjuudes soovis autor välja selgitada omavalitsuse valmisolekut abistamiseks elanikke.

Intervjuude põhjal võib väita, et omavalitsused täidavad HOS- s pandud kohustusi elutähtsa teenuse toimepidavuse korraldamisel. Ametnikud olid osalenud koostöö koolitustel ja tutvunud pääste keskuse töökorraldusega. Samas ajakriitiline hädaolukorrast elanike teavitamise korraldus on nõrk.

3.2. Ettepanekud

Eelpool toodud uuringu tulemuste analüüsile ja järeldustele toetudes teeb autor järgmised ettepanekud:

- 112 versus 1524. Läbi kampaaniate selgitada elanikkonnale kahe päästeala numbri erinevusi. 112 on hädaabi telefon, kuhu helistada juhul, kui on käes olukord, millal peab tegutsema kiiresti, millal on ohus inimelud. Olukorras millal juhtub midagi soovimatut või ootamatut ning inimese ellu sekkub tugev väljaspoolne mõjur – õnnetusjuhtum või katastroof. 1524 on infotelefon, kust saab vajadusel ohutusega seotud infot- mitte ajakriitilist infot.
- Viia EMHI poolt edastatavad prognoosid ja hoiatused ka vene keelt kõneleva elanikkonnani. Hetkel on EMHI kodulehel võimalik teavet saada eesti ja inglise keeles.
- Kuna vastanute teadmised on erinevad, teeb autor ettepaneku kohalike omavalitsuste juhtidele ja/ või ametnikele, kelle vastutusalase kuulub kriisireguleerimise koordineerimine ja korraldamine, koostada hädaolukorra seaduse ja teiste seadusandlike aktide põhjal käsiraamat- „Kriisi ABC”. Lisaks mõistetele peaks teavik sisaldama erinevate kriisisituatsiooni kaasuste näidislahendusi, näitlikustamiseks situatsioonide lahendamisi.
- Uuringust selgus, et internet on enim kasutatud allikas info saamiseks. Autor teeb ettepaneku luua veebikeskkonda ohutusalane lehekülg, millele on lisatud erinevaid ohutusalaseid teavikuid ja kuhu on koondatud lingid riskikommunikatsiooniga tegelevate ametite veebilehekülgedele, näiteks lingid EMHI, Päästeameti, TJA jne. lehekülgedele
- Kuigi internet on uuringust tulenevalt esmane infoallikas, teeb autor ettepaneku koostada elanikkonnale lihtsalt kättesaadava käitumise „ABC“ kalendermärgmiku kujul.

Levitamiseks üleriiklikult ja maakonnapõhiselt. Märkmik sisaldaks tähtsamaid info- ja omavalitsuste kontaktnumbreid. Lisaks eelnevale peaks "ABC" sisaldama käitumisjuhiseid olukorraks, kui on vaja helistada märgitud numbrile. Peale numbrite peaks märkmik sisaldama andmeid ohutusosalast infot pakkuvate veebilehtede kohta. Sarnast käitumise "ABC-d" levitati Lääne- Viru maavalitsuse poolt maakonnas aastatel 2007- 2009

KOKKUVÕTE

Erinevad traagilised sündmused – õnnetusjuhtumid, katastroofid, on meie igapäevaelu kaaslasteks. Kõik taolised traumaatilised kriisid põhjustavad väga suurt emotsionaalset kogemust, mis mõjutab inimeste käitumist turvalisust ohustavas olukorras. Seepärast on väga oluline kriisisituatsiooni ära tunda, ennetada ja olla valmis kriisideks.

Käesoleva töö eesmärgiks oli anda kirjanduse alusel ülevaade ning uurida inimeste käitumist kriisiolukorras ja saada vastused püstitatud neljale uurimisküsimusele:

- Inimeste hinnang kodusele tuleohutusele?
- Ohutusalase info allikad?
- Inimeste ohutunnetus?
- Kohaliku omavalitsuse valmisolek õigusaktidega määratud ülesannete täitmiseks?

Lõputöö koostamine toimus ajavahemikul november 2011 – mai 2012.

Uurimustöö valimiks olid Päästeameti Ida päästkeskuse tegevuspiirkonda jäävate keskharidust andvate koolide õpilased, koolipersonal ning KOV-ide juhid. Valitud omavalitsused selekteeriti kasutades Maa-ameti geoportaali ohtlike ettevõtete kaardirakendust ja analüüsid Ida päästkeskuse päästepiirkonnas viimase viie aasta hädaolukordi.

Uurimismeetoditeks valis autor kvantitatiivse meetodi ja kvalitatiivse meetodi. Kvantitatiivse uuringu käigus andmete kogumiseks koostas autor 20 küsimusest koosneva ankeetküsimustiku, millega soovis välja selgitada sihtgrupi teadlikkust kriisikäitumisel. Kvalitatiivseks uurimismeetodiks valis autor struktureeritud intervjuu.

Uurimistöö teoreetilises osas käsitleb autor elanikkonna käitumist kriisiolukorras läbi erinevate uuringute ja teaduslike artiklite. Toob välja mõisted kriis, traumaatiline stress, mis iseloomustavad inimeste käitumist, kes on sattunud hädaolukorda.

Töö teises, empiirilises osas esitab autor andmeid, mis koguti küsitluste ja intervjuude tulemusena. Lõputöö kolmandas peatükis analüüsib ja esitab ettepanekuid.

Uuringu tulemustele toetudes võib väita, et enamiku vastanute oskused ja teadmised koduse tuleohutuse ja tegurite kohta, millest see moodustub, on head. Inimesed tunnetavad suitsuanduri

vajalikust, oskavad kasutada tulekustutit.

Uuringust selgub, et elanikud ei tee vahet päästeala numbritel 112 ja 1524. Enamus vastanuist pakkus päästeala infotelefoniks 112, millega on ka seletatav hädabinumbri ülekoormatus. Ka on allikad erinevad, milledest saadakse infot hoiatuste ja prognooside kohta. Venekeelne vastajaskond ei ole teadlik EMHI poolt edastavatest hoiatustest. Seoses sellega teeb autor järgmised ettepanekud:

- Selgitadada inimestele erinevusi päästeala numbrite 112 ja 1524 vahel.
- Viia EMHI hoiatused, prognoosid venekeelse elanikkonnani.

Intervjuudest KOV-de ametnikega tuleb välja, et elutähtsa teenuse osutamine omavalitsuse territooriumil on korraldatud hädaolukorra seaduse nõuetele vastavalt. Samuti on omavalitsustes moodustatud kriisikomisjonid, kuigi omavalitsuse suuruse tõttu otsest õigusaktist tulenevat kohustust kõigile ei laiene. Puudusena võib välja tuua väheseid riski- ja kriisikommunikatsiooni alaseid teadmisi.

Autori arvates võib uuringu tulemusi kasutada edaspidi päästeala riskikommunikatsiooni alase töö planeerimisel.

Autor tänab ankeetküsimustikule vastanuid ja intervjuerituid ametnikke.

SUMMARY

Different tragic events – accidents, catastrophes – are a part of our everyday life. All such traumatic crisis cause very big emotional experience, which influences population's behavior in a situation that endangers safety. Therefore it is very important to recognize and prevent a crisis situation and to be ready for crisis.

The purpose of the present thesis paper was to give an overview and investigate population's readiness for crisis situation and to get answers to the four posed research questions:

1. People's assessment on fire safety at home?
2. The sources of safety information?
3. The people's sense of danger?
4. The local government's readiness to fulfill the tasks assigned by legislations?

The compiling of the thesis paper took place from November 2011 to May 2012.

The sample of the research were students and school personal of the schools with secondary education and the leaders of the local governments in the Estonian Rescue Services' Eastern Regional Rescue Center's territory. The selected local governments were chosen using Estonian Land Board's geoportal map application for dangerous enterprises and by analyzing the past five years' emergencies in the Eastern Regional Rescue Center's rescue district.

The chosen research methods were quantitative and qualitative. In order to collect data in quantitative research, the author of the paper compiled a questionnaire of 20 questions in order to find out about the target group's awareness of crisis behavior. Structured interviews were chosen as qualitative research method.

The theoretical part of the present work looks at the population's behavior in extreme situations through different research scholarly articles. The author brings out the terms 'crisis' and 'traumatic stress' that characterize the behavior of people who are in an emergency.

In the third part, the author presents data that was collected as a result of questionnaires and interviews. The author analyses the data and makes suggestions.

Based on the research results it can be claimed that most respondents' knowledge of fire safety at home and the factors it constitutes from, are good. People feel the necessity of the smoke detector and know how to use the fire extinguisher.

From the research comes out that the population does not distinguish between the rescue district numbers 112 and 1524. Most respondents thought that the rescue district's info number is 112, which also explains why the emergency number is overloaded. The sources for getting information about warnings and prognoses are also different. The Russian-speaking population does not know about the warnings forwarded by EMHI (Estonian Meteorological and Hydrological Institute). In relation to this, the author proposes the following:

- To explain the people the difference between the numbers 112 and 1524.
- To get the EMHI warnings and prognoses to the russian-speaking population.

From the interviews with the local governments' officials comes out that rendering the vital service on the local government's territory is organized according to the demands in the Emergency law. The local governments have also set up crisis committees, although according to the law everyone don't have the obligation to do so. The limited knowledge about risk and crisis communication can be seen as a drawback.

In the opinion of the author, the results of the present thesis paper can henceforth be used to plan the rescue districts' work in the field of risk communication.

The author thanks all the questionnaire respondents and the officials that were interviewed.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

- Baltin, A. Kriis 001. Tallinna Ülikooli kodulehelt http://www.tlu.ee/~arno/kriis_001.pdf välja otsitud 26.03.2012
- Brooks, J, C.2008. Survival at Sea for Mariners, Aviators and Search and Rescue Personnel. NATO Research and Technology Organisation kodulehelt <http://www.rto.nato.int/abstracts.aspx> välja otsitud 26.01.2012
- Coombs, W. T. 2009. Conceptualize Crisis Communication. IN Heath, R. L, O`Hair, H.D.(Eds.), 2009. Handbook of Risk and Crisis Communication.(pp 100), 2 Park Square, Milton Park, Abingon. Routledge
- Eesti Meteoroloogia ja Hüdroloogia Instituudi põhimäärus 23.01.2002, jõustunud 09.02.2002 - RTL 2002, 22, 282 ... RT I, 17.01.2012, 15. Väljaandja : Keskkonnaminister
- Ehitiste tulekahjude statistika 2009/2010. Tuleohutusjärelvalve aastaraamat 2010 Päästeamet kodulehelt http://fw.rescue.ee:9080/static/apps/content/pasv/aastaraamat_2009-2010%281%29.pdf välja otsitud 28.02.2012
- Ennetustöö büroo tööplaani 2009/ 2010/ 2011. Ida- Eesti päästkeskuse ennetustöö büroo tööplaanid aastatest 2009- 2011, välja otsitud 03.04.2012
- EVAKUEERIMINE. Siseministeeriumi kodulehelt <http://www.siseministeerium.ee/evakueerimine/> välja otsitud 14.03.2012
- Faktum & Ariko, 2008. Riskikommunikatsiooni tõhustamine elanikkonnaga õnnetusjuhtumite eel ja ajal. Siseministeeriumi kodulehelt <http://www.siseministeerium.ee/30283/> välja otsitud 11.02.2012
- Hendriksson, M. Löngvist, J. 2006. Psühhilised kriisid, kohanemishäired ja stressihäired. Raamatus „Psühhiaatria“ (Eritoim. J. Šlik). (lk 218). Kirjastus Medicina
- Hädaolukorra seadus 15.06.2009, redaktsioon jõustunud 01.01.2012. RT I 2009, 39, 262- RT I, 30.12.2011. Väljaandja: Riigikogu
- Kriisikommunikatsioon. Vabariigi valitsuse kodulehelt <http://valitsus.ee/et/riigikantselei/valitsuskommunikatsioon/kasiraamat/kriisikommunikatsioon> välja otsitud 11.01.2012
- Laste liikluskasvatuse kord 08.03.2001, jõustunud 15.03.2001 RT I 2001, 24, 139 ... RT I, 24.10.2011, 3. Väljaandja: Vabariigi Valitsus

- Leach, J. Why People 'Freeze' in an Emergency: Temporal and Cognitive Constraints on Survival Responses. Aviation, Space, and Environmental Medicine, Volume 75, Number 6, June 2004 , pp. 539-542 (4) kodulehelt <http://www.ingentaconnect.com/content/asma/ase/2004/00000075/00000006/art00011> välja otsitud 26.01.2012
- Liiklusseadus, vastu võetud 17.06.2010, jõustunud 01.07.2011. RT I 2010, 44, 261 ... RT I, 02.03.2012, 14. Väljaandja: Riigikogu
- Maakonna info. Lääne- Viru Omavalitsuste Liidu kodulehelt <http://www.virol.ee/maakond> välja otsitud 13.03.2012
- Maakonnast. Ida- Virumaa kodulehelt <http://www.ida-virumaa.ee/index.php?lang=est&sid=1287551599&anchor=no> välja otsitud 13.03.2012
- OHTLIKE ETTEVÕTETE KAARDIRAKENDUS, Maa- ameti kodulehelt <http://xgis.maaamet.ee/xGIS/XGIS> välja otsitud 04.03.2012
- Orav, K. Stress. Tartu Nõustamis- ja Kriisiabikeskuse kodulehelt <http://www.tnk.tartu.ee/0stress.html> välja otsitud 11.01.2012
- Palenchar, M, J.2009. Historical Trends of Risk and Crisis Communication. In Heath, R. L, O'Hair, H.D.(Eds.), 2009. Handbook of Risk and Crisis Communication.(pp 32), 2Park Square, Milton Park, Abingon. Routledge.
- Politsei- ja Piirivalveameti põhimäärus, vastu võetud 30.09.2009, jõustunud 01.01.2010 - RTL 2009, 77, 1132. Väljaandja: Siseminister
- Prolux, G. 2002. Understanding human behaviour in stressful situations. National Research Council Canada kodulehelt <http://www.nrc-cnrc.gc.ca/obj/irc/doc/pubs/nrcc45394/nrcc45394.pdf> välja otsitud 11.01.2012
- Päästeala infotelefon 1524. Päästeameti kodulehelt <http://www.rescue.ee/229>, välja otsitud 28.02.2012
- Päästeseadus. 05.05.2010, jõustunud 01.09.2010 - RT I 2010, 24, 115. Väljaandja: Riigikogu
- Riski hindamise viis sammu. Tööinspektsiooni kodulehelt <http://www.ti.ee/index.php?page=170> välja otsitud 13.03.2012
- Rootsi Päästeamet, Eesti Päästeamet. 1993.Ohtude piirkondlik määramine ja hindamine. (lk 13)

Terviseameti põhimäärus 06.11.2009, jõustunud 01.01.2010 - RTL 2009, 84, 1235 ... RT I, 08.11.2011, 4. Väljaandja:Sotsiaalminister

Tuleohutuse seadus 05.05.2010 jõustunud 01.09.2010 - RT I 2010, 24, 116 ... RT I, 30.12.2011, Väljaandja:Riigikogu

Tosso, H. Merisalu, E. 2012 Riskijuhtimise alused. Tervise riskid. (lk 60) Tallinna Tehnika Ülikool, Tartu Ülikool. Tallinna Tehnikaülikooli Kirjastus

TÖÖKESKKONNA SISEKONTROLLI KORRALDAMINE JA RISKIANALÜÜSI LÄBIVIIMINE. Tööinspektsiooni kodulehelt <http://www.ti.ee/index.php?page=171> välja otsitud 27.02.2012

Ugur, K. 1999. Väike kriisi meelespea. raulpage kodulehelt <http://raulpage.org/koolitus/kriisi.pdf> välja otsitud 11.01.2012

Viltrop, A. Maülikooli kodulehelt http://www.eau.ee/~viltrop/VPH11_RAmanual.pdf välja otsitud 27.03.2012

JOONISTE LOETELU

1. Joonis. 1 Käitumine kriisiolukorras.....	11
2. Joonis. 2 Riskihalduse skeem	13
3. Joonis.3 Riskianalüüsi komponendid	15
4. Joonis. 4 Kodune tuleohutus.....	23
5. Joonis. 5 Koduse tuleohutuse hinnang.....	24
6. Joonis. 6 Suitsuanduri vajalikkuse hinnang.....	24
7. Joonis. 7 Tulekustuti kasutusoskuse hinnang.....	25
8. Joonis. 8 Päästeala infotelefoni hinnang.....	26
9. Joonis. 9 Ohutusalasel koolitusel osalemine.....	27
10. Joonis. 10 Teadmine, kuidas käituda evakuatsiooni korral.....	27
11. Joonis. 11 Allikad, kust saadakse infot võimaliku ohu korral.....	28
12. Joonis. 12 Hädaolukorrad	29
13. Joonis. 13 Infoallikad hädaolukorras	30
14. Joonis. 14 Tööstusest tuleneva ohu hinnang.....	31
15. Joonis. 15 Ohutusalasel koolitusel osalemine.....	32
16. Joonis. 16 Loodusjõududest tuleva riski hinnang.....	33
17. Joonis. 17 EMHI veebilehe külastamine.....	34

LISA 1. ANKEETKÜSIMUSTIK

Lugupeetud vastaja

Olen Sisekaitseakadeemia IV kursuse üliõpilane, kes koostab diplomitööd teemal „Elanikkonna ohutunnetus ja käitumine kriisiolukorras“. Palun, et leiaksite pisut aega vastamiseks järgnevatele küsimustele. Teile sobiv vastusevariant tähistage palun ristikesega. Võite märkida kõik vastused, mida õigeks peate.

Ette tänades Mati Kõiv.

1. Millest sõltub kodune tuleohutus? Võite märkida kõik vastused, mida õigeks peate.

- korras ja kontrollitud küttekolded
- korras ja kontrollitud elektriseadmed ja –juhtmestik
- korras ja kontrollitud gaasipaigaldised ja –seadmed
- esmased tulekustutusvahendid (tulekustuti, kustutustekk)
- korras ja kontrollitud suitsuandur
- sundventilatsioonisüsteemist
- GSM valvesüsteemist

2. Kuidas hindate oma kodust tuleohutust?

- hea
- rahuldav
- halb
- ei oska hinnata

3. Kuidas hindate suitsuanduri vajalikkust eluruumides?

- on vajalik
- ei ole vajalik
- ei oska hinnata

4. Kas oskate vajadusel kasutada tulekustutit?

- jah
- ei
- ei tea

5. Milline neist on päästeala infotelefon?

- 112
- 1182
- 1313
- 1343
- 1524
- 1510

6. Kas olete viimase 5 aasta jooksul osalenud ohutusalasel koolitusel? Reale „Märkused” palun kirjutada millal ja millisel koolitusel osalesite.

- jah
- ei

Märkused.....
.....

7. Kas Teid on teavitatud/ koolitatud kuidas käituda evakuatsiooni korral?

- jah
- ei
- ei tea

8. Millised on peamised allikad, kust saate infot võimalike ohtude kohta? Võite valida kõik vastused, mida õigeks peate.

- internet
- meedia
- koolitused
- infomaterjalid/ trükised
- sündmused/ infopäevad
- sõbrad- tuttavad
- ei huvita

9. Millised neist on Teie arvates hädaolukorrad? *Võite valida kõik vastused, mida õigeks peate.*

- elektrikatkestus
- tulekahju
- veeavarii
- torm
- üleujutus tiheasustuslalal
- rongiõnnetus
- lennuõnnetus
- ükski neist pole

10. Millised on peamised allikad, kust saate infot käitumise kohta hädaolukorras? *Võite valida kõik vastused, mida õigeks peate.*

- internet
- meedia
- koolitused
- infomaterjalid/ trükised
- sündmused/ infopäevad
- sõbrad- tuttavad
- tuginen oma teadmiste/ kogemustele
- loodan teiste abile
- ei huvita

11. Millised on tööstusest tulenevad ohud Teie elukeskkonnale? *Võite valida kõik vastused, mida õigeks peate.*

- plahvatus
- kemikaalireostus
- ulatuslik tulekahju
- ohtlike ainete (naftasaadused, kemikaalid, väetised, ...) transpordirisk
- oht puudub
- ei tea

12. Kuidas tunnetate tööstusest tulenevat ohtu Teie elukeskkonnale?

- suur
- keskmine
- väike
- puudub
- ei oska hinnata

13. Millised loodusjõududest tulenevad riskid võivad mõjutada Teie turvalisust?

Võite valida kõik vastused, mida õigeks peate.

- üleujutus
- torm (tugev tuul)
- äike
- erakordsed lumeolud
- erakordne pakane
- jää lagunemine
- erakordne kuumus
- metsatulekahju
- maavärin

14. Kui tihti külastate EESTI METEOROLOOGIA JA HÜDROLOOGIA INSTITUUDI (EMHI) kodulehekülge (tutvute ilmaprognoosi, hoiatustega)?

- iga päev
- korra nädalas
- vahel harva
- siis, kui tunnetan ohtu
- ei teadnud selle olemasolust
- ei külasta üldse (ei huvita)

15. Teie sugu?

- mees
- naine

16. Teie suhtluskeel?

- eesti
- vene
- muu

17. Teie vanus?

- kuni 20
- 21- 40
- 41- 60
- 61 ja enam

18. Teie haridustase?

- põhiharidus
- keskharidus omandamisel
- keskharidus
- kõrgharidus omandamisel
- kõrgharidus

19. Teie amet?

- õpilane
- õpetaja
- mu avaliku sektori teenistuja
- erasektori töötaja
- pensionär
- muu.....(*võite täpsustada ametit*)

20. Teie elukoht?

- põllumajanduslik piirkond, hajaasustusala (küla)
- tiheasustusala (linn, alev/alevik)
- muu.....(*võite määratleda täpsemalt*)

LISA 2. ANKEETKÜSIMUSTIK EESTI JA VENE KEELES

Lugupeetud vastaja

Olen Sisekaitseakadeemia IV kursuse üliõpilane, kes koostab diplomitööd teemal „Elanikkonna ohutunnetus ja valmisolek kriisiolukorrale“. Palun, et leiaksite pisut aega vastamiseks järgnevatele küsimustele. Teile sobiv vastusevariant tähistage palun ristikesega. Võite märkida kõik vastused, mida õigeks peate.

Ette tänades Mati Kõiv.

Анкета для опроса

Я являюсь студентом 4 курса Академии внутренней защиты, пишу дипломную работу на тему «Безопасное жильё и поведение в кризисной ситуации». Прошу Вас найти немного времени и ответить на следующие вопросы. Подходящий Вам ответ варианта отметьте крестиком.

Заранее благодарен Мати Кыйв.

1. Millest sõltub kodune tuleohutus? Võite märkida kõik vastused, mida õigeks peate .
С чем связана безопасность в доме? Отметьте все ответы, что считаете правильными.

- korras ja kontrollitud küttekolded
- korras ja kontrollitud elektriseadmed ja –juhtmestik
- korras ja kontrollitud gaasipaigaldised ja –seadmed
- esmased tulekustutusvahendid (tulekustuti, kustutustekk)
- korras ja kontrollitud suitsuandur
- sundventilatsioonisüsteemist
- GSM valvesüsteemist

2. Kuidas hindate oma kodust tuleohutust? Как Вы оцениваете пожаробезопасность в собственном доме?

- hea (хорошая)
- rahuldav (удовлетворительная)
- halb (плохая)
- ei oska hinnata (не могу оценить)

3. Kuidas hindate suitsuanduri vajalikkust eluruumides? Как Вы оцениваете необходимость дымового датчика в жилом помещении ?

- on vajalik (необходим)
- ei ole vajalik (нет необходимости)
- ei oska hinnata (не могу оценить)

4. Kas oskate vajadusel kasutada tulekustutit? Умеете ли Вы при необходимости пользоваться огнетушителем?

- jah (да)
- ei (нет)
- ei tea (не знаю)

5. Milline neist on päästeala infotelefon? Какой из них является инфо телефоном области спасения?

- 112
- 1182
- 1313
- 1343
- 1524
- 1510

6. Kas olete viimase 5 aasta jooksul osalenud ohutusalasel koolitusel? Reale „Märkused” palun kirjutada millal ja millisel koolitusel osalesite. Обучались ли Вы в течение последних 5 лет по пожарной безопасности? В «Пометки» пожалуйста опишите когда и где Вы проходили обучение.

- jah (да)
- ei (нет)
- märkused (Пометки).....

7. Kas Teid on teavitatud/ koolitatud kuidas käituda evakuatsiooni korral? Умеете ли Вы действовать в случае эвакуации?

- jah (да)
- ei (нет)
- ei tea (не знаю)

8. Millised on peamised allikad, kust saate infot võimalike ohtude kohta? *Võite valida kõik vastused, mida õigeks peate.* **Из каких источников Вы получаете информацию о возможных угрозах?** *Отметь все ответы которые считаеете правильными.*

- internet (интернет)
- meedia (медия)
- koolitused (обучения)
- infomaterjalid/ trükised (информационные материалы/буклеты)
- sündmused/ inforäevad (происшествия/инфодни)
- sõbrad- tuttavad (друзья, знакомые)
- ei huvita (не интересуется)

9. Millised neist on Teie arvates hädaolukorrad? *Võite valida kõik vastused, mida õigeks peate.* **Что из нижеуказанного по Вашему мнению является чрезвычайной ситуацией?** *Можете выбрать все ответы которые считаеете правильными.*

- elektrikatkestus (нарушение электропитания)
- tulekahju (пожар)
- veeavarii (авария водопровода)
- torm (шторм)
- üleujutus tiheasustusalal (наводнение в населенных пунктах)
- rongiõnnetus (железнодорожная авария)
- lenniõnnetus (крушение самолета)
- ükski neist pole (не одно из них)

10. Millised on peamised allikad, kust saate infot käitumise kohta hädaolukorras? *Võite valida kõik vastused, mida õigeks peate.* **Какие являются для Вас основными источниками получения информации по поведению в кризисных ситуациях?** *Можете выбрать все ответы которые считаеете правильными.*

- internet (интернет)
- meedia (медия)
- koolitused (обучения)
- infomaterjalid/ trükised (информационные материалы/буклеты)
- sündmused/ inforäevad (происшествия/инфодни)
- sõbrad- tuttavad (друзья, знакомые)
- tuginen oma teadmiste/ kogemuste (опираясь на свои знания/опыт)
- loodan teiste abile (надеюсь на чужую помощь)
- ei huvita (не интересуется)

11. Millised on tööstusest tulenevad ohud Teie elukeskkonnale? *Võite valida kõik vastused, mida õigeks peate. Какие опасности от промышленных объектов влияют на Вашу жизненную среду? Можете выбрать все ответы которые считаете правильными.*

- plahvatus (взрыв)
- kemikaalireostus (химическое заражение)
- ulatuslik tulekahju (маштабный пожар)
- ohtlike ainete (naftasaadused, kemikaalid, väetised, ...) transpordirisk (транспортировка опасных веществ)
- oht puudub (опасности нет)
- ei tea (не знаю)

12. Kuidas tunnetate tööstusest tulenevat ohtu Teie elukeskkonnale? *Как Вы оцениваете опасности от промышленных объектов влияющие на Вашу жизненную среду?*

- suur (большая)
- keskmine (средняя)
- väike (маленькая)
- puudub (отсутствует)
- ei oska hinnata (не могу оценить)

13. Millised loodusjõududest tulenevad riskid võivad mõjutada Teie turvalisust? *Võite valida kõik vastused, mida õigeks peate. Какие риски исходящие от природных сил могут повлиять на Вашу безопасность? Можете выбрать все ответы которые считаете правильными.*

- üleujutus (наводнение)
- torm (tugev tuul) (шторм (сильный ветер)
- äike (гроза)
- erakordsed lumeolud (необычайно много снега)
- erakordne pakane (сильный мороз)
- jää lagunemine (таяние льда)
- erakordne kuumus (невыносимая жара)
- metsatulekahju (лесные пожары)
- maavärin (землетрясение)

**14. Kui tihti külastate EESTI METEOROLOOGIA JA HÜDROLOOGIA INSTITUUDI (EMHI) kodulehekülge (tutvute ilmaprognoosi, hoiatustega)?
Как часто посещаете домашнюю страницу EESTI METEOROLOOGIA JA HÜDROLOOGIA INSTITUUDI (EMHI), чтобы познакомиться с прогнозом погоды и предостережениями?**

- iga päev (каждый день)
- korra nädalas (раз в неделю)
- vahel harva (изредка)
- siis, kui tunnetan ohtu (когда ощущаю опасность)
- ei teadnud selle olemasolust (не знал о существовании данного заведения)
- ei külasta üldse (ei huvita) (не посещаю, не интересуюсь)

15. Teie sugu? Какова Вы пола?

- mees (мужчина)
- naine (женщина)

16. Teie suhtluskeel? Ваш язык общения?

- eesti (эстонский)
- vene (русский)
- muu (иной)

17. Teie vanus? Ваш возраст?

- kuni (до) 20
- 21- 40
- 41- 60
- 61 ja enam (и более)

18. Teie haridustase? (Üks vastus) Какое у Вас образование? (Один ответ)

- põhiharidus (основное)
- keskharidus *otandamisel* (получаю среднее образование)
- keskharidus (среднее)
- kõrgharidus *otandamisel* (получаю высшее образование)
- kõrgharidus (высшее)

19. Teie amet? Ваша должность?

- õpilane (ученик)
- õpetaja (учитель)
- mu avaliku sektori teenistuja (служащий публичного сектора)
- erasektori töötaja (работник частного сектора)
- pensionär (пенсионер)
- muu.....(võite täpsustada ametit) другой (можете уточнить)

20. Teie elukoht? Место жительства?

- põllumajanduslik piirkond, hajaasustusala (küla) (сельскохозяйственный район)
- tihedasustusala (linn, alev/alevik) (населенный пункт (город, поселок))
- muu.....(võite määratleda täpsemalt) другой (можете уточнить)

LISA 3. INTERVJUUD

1. Väike- Maarja, Vihula, Viru- Nigula valla omavalitsuse juhtidele:

- Eelnevatel aastatel on toimunud mitmeid loodusõnnetusi. Milliseid neist olnud hädaolukordadest esile tõstaksite?
- Kuidas on omavalitsuse valmisolek kriisilukorrale muutunud peale omavalitsuse territooriumil toimunud loodusõnnetusi?
- Mida on õpitud toimunud sündmustest?
- Mida Te mõistate mõiste riskikommunikatsioon all?
- Kuidas hindate riskikommunikatsiooni vajadust?
- Kuidas on korraldatud KOV-s avalikkuse teavitamine hädaolukorrast Vabariigi Valitsuse kehtestatud alustel ja korras (Hädaolukorra seadus, § 5)
- Kas ja milliseid elutähtsa teenuse kriitilise tegevuse tagamiseks olulisi kokkuleppeid ning lepinguid on sõlmitud teiste asutuste ja organisatsioonidega? (Toimepidevuse riskianalüüsi koostamise juhend, Siseministri 8. juuni 2010. a määrus nr 16)
- Kas omavalitsuses on toimunud kriisikomisjonide koolitusi ja õppuseid, kus pädevad riigiasutused nõustavad ja õpetavad (pääste, politsei jne)
- Omavalitsuses peaks olema ametnik, kes on kriisiasjades kontaktisik päästkeskusega/maavalitsusega (abivallavanem/ aselinnapea näiteks). Kas Teie omavalitsuses on olemas antud kontaktisik?

2. Omavalitsustele juhtidele, kelle juhitava omavalitsuse territooriumil on ohtlikud ettevõtted:

- Kuidas on omavalitsus oma territooriumil olevate ohtlike ettevõtete riskianalüüsi koostamisse kaasatud? (Õnnetuste tagajärgede raskuse ja ulatuse hinnang ja kirjeldus. Õnnetuse tagajärgede raskuse hindamisel ja kirjeldamisel tuuakse välja tõenäoline kannatanute ja evakueeritavate arv, mõjud elutähtsatele teenustele, keskkonnakahjustused, materiaalne kahju ja tagajärgede likvideerimiseks vajalikud ressursid. Õnnetuse tagajärgede ulatuse kirjeldamisel tuuakse välja selle piirkonna plaan, mida käitisest lähtuv õnnetus võib mõjutada, koos ohuala koordinaatidega. Õnnetuse tagajärgede ulatuse hindamisel lähtutakse käesoleva määruse lisas toodud ohuala parameetritest. (Nõuded ohtliku ja suurõnnetuse ohuga ettevõtte kohustuslikule dokumentatsioonile ja selle koostamisele ning avalikkusele edastatavale teabele ja õnnetusest teavitamisele¹. Vastu võetud 17.02.2011 nr 28 § 2. Riskianalüüs)
- Milline on omavalitsuse elanikele ohtlikust ettevõttest tulenev risk?
- Kuidas on korraldatud KOV-s avalikkuse teavitamine hädaolukorrast Vabariigi Valitsuse kehtestatud alustel ja korras (Hädaolukorra seadus, § 5)

- Kas ja milliseid elutähtsa teenuse kriitilise tegevuse tagamiseks olulisi kokkuleppeid ning lepinguid on sõlmitud teiste asutuste ja organisatsioonidega? (Toimepidevuse riskianalüüsi koostamise juhend, Siseministri 8. juuni 2010. a määrus nr 16)
- Kas on omavalitsuses toimunud kriisikomisjonide koolitusi ja õppuseid, kus pädevad riigiasutused nõustavad ja õpetavad (pääste, politsei jne)
- Omavalitsuses peaks olema ametnik, kes on kriisiasjades kontaktisik päästkeskusega/maavalitsusega (abivallavanem/ aselinnapea näiteks). Kas Teie omavalitsuses on olemas antud kontaktisik?

LISA 4. INTERVJUUD CD- L